

Rom

Romlo Mande Tabango

Polndo nga so uyingga nga nakangolo, nowoondoyemo hamoo teyingo oni Rom endemo oolootenggoku, ngu yunowolo.

Ariya, mande gumi ngu nga so uyinggano ngandilo ooloote:

Kambayeloyingo mande ko so uyingga ngalo ingonduduni nguya ooloote. 1:1-17.

Oni simoo bale bidodo biyomi oodoyi ngu, asa, Anutndo noole yombuliyelowa. 1:18-3:20.

Loogu keyoweloyi, ngulo oo damoningga ngundo ngu, mete noole mbumbuwanonggo yoyowa. Kini, ngu nowoondoye ebe ino ino teweloyi ngulo damoni, asa, Kristusno nowoondoyemo hamoo telo oodoyi ngu, asa, ngu damoninggano ngunonggo ngu noole yoyowa. 3:21-4:25

Noole ngu komo Kristusdodo gooboongoowatoku, ngunonggo ngu noole keda sugi sugi suwoo suwoo oluweloyiga, ngu yowato. 5:1-8:39.

Iserel oni simoo baledo ngu Anut kootu inowonggori. Ene kootusina Anut enengombo ko yoyolo, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo pawa newendemo ko yoyowelo ombuwa. 9:1-11:36.

Kristen oni simoo balelo damoni gome nenengo. 12:1-15:13.

Polndo kambayeloyingo mande elo, enengo

ingonduduye ngu yokutuyelowolo. 15:14-16:27.

Aposel Polndo Ko Teyingo, Ngulo Damoni

¹ No Polndo, no Kristus Yesuslo sulena oni. Yesusndo no noyolo, enengo ko oni kilalongo (Aposel) noyewolo. No nguno Anutlo Mande Keda Mesalango ngalo koyi teweloyi noyewolo.

²⁻³ Kulimi oolengo, Anutndo enengo Mande Keda Mesalangonga ngu elo gosiyolo, ngu enengo Nangoni Yesus Kristus, ngulo ewolo. Ngu enengo ingondudu eyingo onino etoni nakan-gowolo. Yo, ene Dewit oni ulungga ngulo sowen-imonggo oni oolengo tunootewolo.

⁴ Ene Anut Nangoni yanggangonidodo, ene Yuka Kundingiyimbo yeni tunootewolo. Yo, Anutndo melenonggo Yesus yokutuwooyingo naluno, nguno yootunolo etuyeloote. Ngu hamoo, ene noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus Kristus, ngu Anut Nangoni.

⁵ Anutndo, Yesus Kristusnonggo sumange yolo yunowolo. Kristus oowooyimonggo noyolo, enengo ko oni kilalongo (Aposel), enengo kono ngano yoyewolo. Ene ngundilo tetoni, oni simoo bale mela bidodomonggo negoyelootoni ngu, Yesusno nowoondoyemo hamoo telo, enengo mandeni keyowanggo.

⁶ Ye Rom melako oni simoo bale nguya Anutndo ye negoyelowoku, ngulo ye Yesus Kristuslo menongga ngu kuli ingowonggoku, ngu ye keyoyi.

⁷ Ye simoo bale Romno oolootenggoku, ye Anutndo kuli newende ye yunolo enengo elo

negoyelootoni, nondo mande nga, yengo nakan-gooteno. Anut noolengo awanaye, nguno yemboongetoowe, nguya noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus Kristus, ngundo sumange noole suwoo suwoo yunolootoni, nguno ye nowoondoye imakeyingomo oliyi.

Polndo Rom Melako Oni Simoo Bale Ngu Yeyowelo Ingowolo

⁸ Mela bidodomo, oni simoo bale yengo nowoondoyemo hamoo teyingo gomengga ngu mande ingootoyi, ngulo no ngu oni telo, Anutno Yesus Kristus oowooyimo, esetelo yemboongeteno.

⁹ Nowoondone bidodo Anut Nangonimbolo Mande Keda Mesalango wesiyolo yunolo ngu, ngu no Anutlo ko oni nenengo tunooteteno. Ngulo ngu, Anut kuli ingowoku ngu, suwoo suwoo no yengo ingondudu telo, Anutno yemboongeteno.

¹⁰ No yeno ombulo, yeyowelo ingondudu ulungga teteno. Ngulo ngu, no suwoo suwoo yemboongetenoku ngu, Anutno mete tetoni ngu, ene oole gula etunelootoni, nguwoole ombulo yeyowano.

¹¹ No ye yeyowelo nowoondone gome ingolo hahangeteno. Ndatelo ngulo, nondo ye Yuka Kundingiyi, ngundo oo kingo duwoo yunootenoku, ngulo ye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango yunowa.

¹² Ngu ngandilo. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo no hooloowenelootoni, ngundilo nange, no nowoondonemo hamoo teyingo,

ngundo ye hoolooweyelowano. Ngundilo tewa-toku, ngundo noolengo bidodo Yesusno nowoon-donayimo hamoo teyingo ngu, yanggango teyino-wa.

¹³ Ye Kristen dobooguline, ye komo gome ingoyilo ingooteno. Nalu oowooyingga, no yeno oolouwelo ingootowe, ene oo oowooyinggado nolo oole ukingoote. Nolo kone oolengo, ngundo oni simoo bale sowe gidalega, Yuda oni kini hoolooweyelootoni, Yesuslo simoo bale tetenggo. Ngundilo ngulo, no ye nguya hoolooweyelolo, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, yanggango samayeloweloyi ingooteno.

¹⁴ Anutndo oo gome no nunowoku, ngulo no Anutno wetidodo. Ngulo ngu, no komo oni simoo bale bidodo hoolooweyelowano. Ngundilo ngulo, no tuko oni, wendeyi oni nguya, ingondududodo oni, ko, ingonduduye kini oni nguya, no komo ngu bidodo hoolooweyelowelo ingooteno.

¹⁵ Ngundilo ngulo, no nowoondonemonggo ngu, ye Rom melako oolootenggoku, ngulo nguya, mande keda gome nga yeno ewelo ingondudu teteno.

Mande Keda Mesalango Ngu Anutlo Yanggagoni

¹⁶ No Anutlo Mande Keda Mesalango ngalo ma oyumoneloote. Ndatelo ngulo, Mande Keda Mesalango ngu Anutlo yanggagoni. Ngundo ngu, ene mete yoyeni, Anutndo oni simoo bale ngulo nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, ngu yoyowa. Koletelo, Yuda oni yoyolo, koo-tusina, oni sowe gidalega nguya yoyowa.

¹⁷ Anutlo mande, ngundo oni yoyeni, oni gome nenengo oolengo tunootewanggo. Oni nenengo yeni tunooteweloyi ngu, Anutlo mande damoni tunootelo oluweloyi ngu, oo bidodo Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo nangge yeni tunootete. Anutlo mandeno, ngu kuli ngundilo ewolo.

Oni ene Mande Keda Mesalango ngu gome ingolo, ngulo ene nowoondoyemo hamoo tewang-goku ngu, asa, ene oni nenengo tunootelo, suwoo suwoo keda oluweloyi ngu yowang-golo ewolo. *Habakak 2:4*

Oni Simoo Bale Bidodo Anut Kootu Inootenggo

¹⁸ Noole ingooteto. Anutlo sanggilini, ngundo oni bidodo melako mande biyomi, ko, mbumbuwa tetenggoku, ngulo Sambo endemonggo ombulo, ngano tunooteloloote. Onilo mbumbuwaye, ngundo Anutlo mande wiliyolo, yolo oongootenggoku, ngulo Anutlo sanggilini, ngu oni nguno tunootewa.

¹⁹ Oni bidodo Anutlo mande damoni ingootenggo. Anutlo hamoo ingoweloyi, ngu mandeni tunoo oolengo oolooteku ngu, Anut enengombo kuli etuyelowolo.

²⁰ Kulimi oolengo oo bidodo yeyingo naluno, Anut ene suwoo suwoo, yanggangonidodo, enengo mande damoni ootootoni, ngu bidodo onindo kenolo ingootenggo. Yo, oni ene Anutndo mela nga oo bidodo yeyingo, ngu kenolo, nguno ngu, Anutlo mande damoni ngulo yanggangoni oo nguyaya kenolo ingootenggo. Ngundilo nangge, kootusina, onindo enengo mbumbuwaye

oongooweloyi oole gula kini. Ngulo ngu, ene ma ingootetolo ma ewanggo.

²¹ Oni ene Anutndo mela ngano oo yeyingo, ngu kenolo ingootenggo. Ene Anut hamoo oolengo, elo ma ingolo, ngulo bingami ma okoowonggori. Eneo oni oni nguya ma tewonggori. Kini, ene Anut kapengo yelo, enengo ingonduduye ngu kingo nangge yelo, nowoondoye ooleliko oolootenggo.

²² Ngundilo ngulo, ene ingondududodo oni, elo etenggoku ngu, ene Anut doongeyimo, ene oni ingonduduye kini tunootetenggo.

²³ Anut dulidalinidodoga ngu ma kumooteku, ene ngu kootu inolo, nguno nguya yambo mande ma tetenggo. Ene ngu melako ngano oo kumootenggoku, ngu gabogaboyi telo, ngu bingamiye okoolo, nguno yambo mande tewonggori. Oo kumootenggoku ngu ngandilo: oni, nu, nusago, silesoombalaku, oo kekandeyedodomu endeyootenggoku, ngu gabogaboyemo telo, nguno yambo mande tetenggo.

Damoni Biyomi Gula Gula

²⁴ Ngundilo ngulo, Anutndo yoyokootoni, enengo damoniye biyomi, ngundo yoyolo, nowoondoye sugabododo telo yunootoni, ngunonggo enengombo bulibali endeyootenggokuno, goweye yeyi, biyomi oolengo yetenggo. Nguno goweye yombuliyolo, nguno oyumo yootenggo.

²⁵ Ngundilo oni simoo bale ngu, ene Anutlo hamoo mande ngu ma keyolo, ene Setanlo ebe ganagana ngu nangge keyowonggori. Yo, ene

Anut mela ngano oo bidodo yeni tunooteyingonga, ngu kootu inowonggori. Yo, ene Anut oowooyi bingami ma elo okoowonggori. Kini, ene Anutno yambo mande teweloyi ngu ma telo, ene Anutndo oo melako ngano yeyingo, oo nguno nangge yambo mande tewonggori.

²⁶ Ngundilo ngulo, Anutndo yoyokootoni, ene mande biyomimo oodoyi, enengo balesumooye ngu kame nenengo teweloyi damoni ngu yokolo, bale gidalega ngu bosebalese telo, damoni biyomi ngu, keyololootenggo.

²⁷ Simoo nguya ngundilo nangge, balesumooye yoyokolo, ene simoo gidalegaya enengo nangge bosebalese telolootenggo. Nowoondoyemo damoni biyomingga, ngulo nangge, hahangelolootenggo. Ene oni dobooguliyeboya damoni biyomi ngu nangge tewonggo. Simoo enengo nangge oyumo mande ngu oni gulano tetenggo. Oni enengombo enengo damoni biyomi tetoyi, Anutndo ngulo goweyemo kowuli ulungga ngundilo nangge gumi yunoote.

²⁸ Oni enengo ingonduduyemonggo, Anutlo mande nenengo ngu yokowonggori. Ngundilo ngulo, Anutndo yoyokootoni, enengo damoniye biyomi, ngu nangge ingolo keyootenggo. Nguno ngu, ene ingonduduye damoni oowooyingga, Anutndo oniya ma tewelo, elo logo teyingo, ngu tewonggori.

²⁹⁻³⁰ Enengo damoniye biyomi, ngundo nangge, nowoondoyemo hangete. Ngu ngandilo: mbumbuwa biyomi; onilo oo kenomayingoweloyi; oni sungomboya damoni biyomi tetenggo; oni gidalega ngulo sitowiye kenolo, ngulo nowoondoye

biyomi ingoweloyi; oni uleyi kumooweloyi; bi-gibogu longgesambi; oni ganayelolo enengo oo sitowi yoweloyi; oni gidalega goweye sanggawelo mande biyomi etenggo; ngundo nangge nowoondoye hangetenggo. Yo, ene oni kootuyesina mande biyomi elo oowooye yombuliyoweloyi; Anutya mudi telo manggalu teweloyi; win-dawinda telo, enengo oowooye bingami okooweloyi; ene mande damoni biyomi keda nguya yeyi tunootetoni; ko, oni ene awanamoyembolo mande ma keyootenggo.

³¹ Oni ene ingonduduye kini; ene oni mande etenggoku ngu, ene enengombo ngu ma keyootenggo. Ene dobooguliye nowoondoyi ma telo, oni gidalegalo nguya nowoondoyi ma tewonggori.

³² Anutlo mamana mande nenengo ngu ngandilo ewoku, oni damoni biyomi bulibali ngundilo tetenggoku ngu, ene Setanlo ende biyomi de nombo ma kumooweloyi nguno oololo oluwanggo. Ngundilo oni simoo bale ngu, ene komo ngu Anutlo mamana mandega ngu gome ingolo, ene ngu yokolo, kootu inolo, damoni biyomi nangge telolootenggo. Ene ngu damoninggano nguno ootoolo, ngunonggo oni gidalega nguya yoyolo, ngu damoni biyomingga ngu etuyeloweloyimbolo ngulo oni oni telo, nowoondoye bidodo ngulo nangge ingootenggo.

2

Anutndo Wilikoyeloweloyi, Ngu Nenengo Oolengo

¹ Ye simoo bale bidodo oni gidalega goweyemo mande biyomi etenggoku, ngu no ye sungomo sungomo eteno. Ingoyi, ye oo ngundilo tetoyi ngu, asa, kootusina wilikoyeloyingo naluno, Anutndo yengo mande damoniye nguya ngu ngundilo wilikoyelowa. Ngu mande damon-inggano ngunonggo yengo goweye bungomo mande nguya etenggo. Ndawugalo? Ye oni sungo goweye bungomo nguno mande biyomi etenggokulo ngulo, nalu bidodomo, yengombo nguya ngundilo mande damoningga ngu telolootenggo.

² Noole hamoo ingooteto. Oni mande damoni biyomi ngundilo tetenggoku, ngulo gumi biyomi ulungga oolengo Anutndo yunowa. Ndatelo ngulo, Anutndo oo bidodo wilikoweloyi naluno, ngu nenengo oolengo wilikoyelowa.

³ Ge mela ngalo oni nangge, ge oni gulado oo teteku, ngu bungomo mande ma ewelo. Ndatelo ngulo, gengombo nguya ngu damoni biyomingga, ngu tete. Ngundilo tetekulo ngulo, ge Anut doongeyimo ma kombitewa. Kini, Anutndo gengo damoningge nenengo wilikowa.

⁴ Nalu pelunggano, Anutndo ge gome sobogelolo yomosinggeloote. Ene suwoo suwoo nowoondoyi telo, sobogelolo ootoolo, geya sodedo ma sanggili tete. Yo, Anutlo mande damoni gome metemi. Ge bine ngulo ingootoyi, kingo oo ngundilo tete? Kini, Anutndo ngu mande damoningga telo hooloowenggelootoni, nowoondoge yowoolengoya, Anutlo nowoondogemo hamoo tewa.

⁵ Ene ge komo nowoondoge gagiwi, ngulo

ge nowoondoge Anutlo ma ingolo yowoolengoote. Ngu mande damoninggano nguno, gengombo gengo mande damoni biyominggega ngu, soweyootoyi ulungga tete. Ngundilo ngulo, kootusina, nalu gulano, Anutlo sanggilini ngu tunootelo, nguno ngu enengo yanggangonidodo, gengo mande damoningge biyomi ngu nenengo wilikootoni, nguno ge biyomi gumi yowa.

⁶ Yo, hamoo, Anutndo oni simoo bale bidodo oo mande damoni tewonggoku, ngulo gumi ngundilo nangge yunowa.

⁷ Anutndo sugi sugi oluweloyi ngu oni ngandilo yunowa. Oni ene suwoo suwoo mande damoni gome ngulo ko yanggango tetoyi, Anutndo enengo dulidalinidodo bingamiyedodo teweloyi, ko, sugi sugi keda oluweloyi ngu yunonilo ingootenggo. Ngundilo oni ngu Anutndo sugi sugi keda oluweloyi ngu yunowa.

⁸ Ene oni gidalegado ngu enengombolo nangge ingootenggo. Ene mande hamoo ngu kootu inolo, Anutlo mande damoni gome nenengo, ngu ma keyootenggo. Ngulo ngu, Anutndo ngu oni nguya sanggili biyomi telo, ogingoyingo gumi ulungga yunootoni yowanggo.

⁹ Yo, hamoo, oni bidodo mande damoni biyomi tetenggoku, ngulo Anutndo kowuli ogingoyingo ulungga oolengo yunowa. Enengombo mande damoni biyomi tetenggoku, ngulo Yuda oni simoo baledo kowuli koletelo yootoyigo, kootu, oni sowe gidalega enebana kowuli ngundilo nangge yowanggo.

¹⁰ Ene oni simoo bale mande damoni gome nenengo tetenggoku ngu, asa, Anutndo Sambo

endemo oowooyi bingami gome metemi, ngu inootoni, newende imakeyingomo sumangeyi oluwa. Ngundilo ngu, Yuda oni ngu koletelo, ko, oni sowe gidalega ngu kootu nguya yowanggo.

¹¹ Anut doongeyimo, oni oowooyedodo, ko, oowooye kini oolootenggoku ngu wilikoyeloweloyi logo gulanangge oolengo ereremo ooloote.

¹²⁻¹⁵ Ngu ngandilo: Anutndo oni bidodo mbumbuwa tetenggoku, ngulo ogingoyingo gumi biyomi yunowa. Yo, hamoo, oni bidodo Moseslo mamana mande ma ingolo, weti mbumbuwa tetenggoku ngu, asa, Anutndo ngundilo oni ngu ogingoyingo gumi yunootoni, ene Setanlo ende biyomimo uwanggo. Ndatelo ngulo, Anutndo enengo mamana mande ngu nowoondoyemo yetoni, ngundo newende sanggawetoni, ene mande damoni biyomi ngundi metemi tewonggoku, ngu nenengo etuyelowolo. Ngundilo nangge, Yuda oni simoo bale bidodo Moseslo mamana mande ingolo oolootenggoku, ngundo weti mbumbuwa tewanggoku ngu, asa, Anutndo ngu oni ngulo mande damoniye, wilikoyelolo ogingoyingo gumi biyomi nguya yunowa. Ndatelo ngulo, ene mamana mande kuli inowonggoku, ene ngu kootu inolo, ma keyoyingo, ngulo ene oonatewanggo. Yo, hamoo oolengo, oni ene Anutndo damoni gome nenengo onindo teyi, elo ingooteku, ngu tetoyi ngu, asa, Anutndo ngu oni ngu yoyowa.

¹⁶ Nga mande kedaga Anut wilikoyeloweloyi, ngulo nondo wesiyolo etenoku nga, ngu kootusina, ngundilo tunootewa. Oni enengo mande damoniye bidodo imangoolo tetenggoku ngu,

Anutndo oni bidodo nenengo wilikoyelowa. Ene ngu wilikoyeloweloyi kongga ngu, Anutndo ngu Yesus Kristus inootoni tewa.

Yuda Onindo Mamana Mandelo Nowoondoyemo Hamoo Tetenggoku, Ngundo Ene Hoolooweyelowa

¹⁷ Yengombo noole Yuda oni, elo etenggo. Yo, ye Moseslo mamana mande ngu nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngulo nangge ingolo, nguno yengo bingamiye nangge elo okoolo etenggo. No Anutlo oni, elo meno manggalu kingo etenggo.

¹⁸ Ene ye Anutlo mamana mandeno etuyelootoyi, ye ingowonggoku Anutndo ndawuga yeno yeni, tunootewaku ngu, ngundilo ngulo, ye mande damoni biyomi, ngundi, metemi ngu wilikolo ingootenggo.

¹⁹⁻²⁰ Ye ngandilo ingondudu tetenggo. Mamana mandeno, noole kuli hamoo mande ngu damoni ingolo yowooto. Ngundilo ngulo, noole Yuda oni Anutlo mamana mande ma ingoyingo, doongeye kilingo ngundilo, ngu oole etuyelowato. Noole Yuda oni ngu oni ooleliki oolootenggoku, ngulo solu himi. Noole ngu oni ingonduduye kini, ngu Moseslo mamana mande ngu etuyelolo, ngulo ingondudu yunoweloyi oni oolooteto. Noole simooye bobodi Moseslo mamana mande, ngulo etuyeloyingo oni oolootetolo ingootenggo.

²¹ Yo, ye oni gidalega mande damoni gome metemi etuyelootenggoku, ndawugalo ngulo, yengombo yengo ma etuyelootenggo? Yo, ye oni sungomboya, ye yakaka ma tewelo, elo

etuyelootenggo. Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya yakaka tetenggo, bine?

²² Ye ngandilo nguya etenggo. Oni elambalisa oluweloyi ngu yokolo, bulibali ma endeyowelo. Elo etuyelootenggo. Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya bulibali endeyootenggo, bine? Ye ngandilo nguya etenggo. No oo yuka biyomimo ma yemboongewanolo ewonggori. Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya ngu oomboolo oo nusago gabogaboyi yakakayi yolo, yengo yano yetenggo, bine?

²³ Ye yengo oowooye bingamiye nangge okoolo, meno manggalu kingo etenggoku ngu, noole Anutlo mamana mande ingootetolo ewonggori. Ngundilo elo ngu, ngu mbumbuwa telo, ngundo Anutlo mamana mande ngu yombuliyowonggo. Ngundilo damoninggano nguno, ye Anut oowooyi ngu yombuliyolo, oyumo teyinootenggo.

²⁴ Anutlo mandeno, ngu ngandilo nakan-gowonggori.

Ngu yengo mande damoniye biyomi, nguno oni sowe gidalegado Anut oowooyi yu-mooyinolo yombuliyootenggo. Elo nakan-gowonggori.

Ayisaya

52:5

Onendo Ngu Yuda Oni Oolengo?

²⁵ Yuda oni ngu Anutlo sunggiga goweyemo ngudodo ngu, ene Anutlo oni oolengo etuyeloote, bine? Ene mamana mande keyolo ngu, ngu sung-giga ngu gome oolengo. Ene ye mamana mande ngu kalongolo ngu, sunggiga yeno oolooteku ngu, kingo oo ngundilo tunootewa.

²⁶ Ngulo ngu, oni ene sunggi goweyimo ma yeyingo ngu, ene mamana mande ngu gome keyolo, damoni gome nenengo ngu tewaku ngu, asa, ngu oningga ngu Anutlomu. Ene Anut doongeyimo, sunggi eneno kuli oolooteku, ngundilo ene sunggidodo.

²⁷ Oni ngu sunggiga ngu kini, ngu oni ngu Anutlo mamana mande gome keyolo, ngunonggo enengombo ye Yuda onilo damoniye kenolo, ngu mamana mandeno wilikoyelowanggo. Ndatelo ngulo, ye mamana mande so uyi nakango yeno oolooteku ngu, ko, yeno sunggiga ngu nguya ye goweyemo oolooteku, ngu ene ye mamana mande ma keyootenggo.

²⁸⁻²⁹ Ndawu oningga ngu Yuda oni? Oni gula ene sunggi ngu goweyimo nangge, ngu Anutlo oni kini. Kini, oni gula ene sunggi ngu, ene newendemo oolootekungga ngu, ene Yuda oni oolengo Anutlomu. Sunggi hamoongga nga Anutnonggo Yuka Kundingiyimbo yolo ombulo, oni nowoondoyemo yete. Ngundilo oningga ngu, oni doongeyemo oowooyi kini. Ene Anut doongeyimo ngu, ene oowooyi bingamidodo oolootete.

3

Damoni Biyomi, Ngundo Mande Damoni Gome Ngu Yeni, Ma Biyomi Yewa

¹ Ngundilo ngulo, Yuda onindo oni sowe gidalega ngu ndawugalo dagayelootenggo? Ndawu oo metemingga goweyemo sunggiga nguno tunootete?

² Yuda onindo ene oo gome guladilo guladilo ooloote. Koletelo ngu ngandilo: Anutndo enengo mandeni ngu Yuda onino yetoni, ngundo sobowooyi, elo yunowonggori.

³⁻⁴ Oni gidalega, ene Anutlo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangoye ulungga kini, ngulo ene oo gula tewelo elo ewonggoku, ngu ma tetenggo. Ngundilo ngulo, Anutndo nguya enengo mande elo gosiyoyingo, ngu ma tewa, bine? Hamoo oolengo kini. Ngulo ngu, oni bidodo ebe ganagana mande etenggoku, suwoo suwoo Anutndo mande oo elo gosiyoyingo, ngu bidodo temukowa. Anutlo mandeno, ene Anutdodo ngandilo ete.

Gengo mandege ngu, hamoo oolengo nenengo. Ene onindo gengo mande wilikowelo tewanggoku ngu, gedo ene dagayelololuwalo ewonggori. *Sam 51:4*

⁵⁻⁶ Ndatelo ngulo, oni gidalegado mande ngandilo etenggo. Noolengo mande damoni biyomi ngu, Anutlo mande damoni nenengo ngu yeni tunootetoni, ngu mete noole mbumbuwa ulungga tewato, bine? Noole damoni biyominayi, ngundo Anutlo damoni ngu yeni tunootetoni ngu, ndawugalo Anutndo noolengo mbumbuwa ngulo gumi yunowa? Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo kini. Anut nenengo kini tetoni ngu, ndatelo telo, ene mete endeni endeni oni simoo bale bidodo damoniye ngu wilikoyelowa. Kini, Anut ene oo bidodo ulungga oolengo.

⁷ Ene nolo ebe ganagana mande, ngundo Anutlo mande damoni metemi yeni

tunooteteku ngu, ngundo yeni, oowooyidodo tunootewaku ngu, ndawugalo ngulo, no komo mbumbuwadodobo ngulo kowuli gumi yowano?

⁸ Ene noole ngandilo ingowato. Noole mbumbuwa oo biyomi temukootooye, oni simoo bale kenolo ingootoyi, Anutndo nangge, ene mande mande damoni gome nenengo tewa. Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo oolengo kini. Oni mande ngundilo eteng-goku ngu, Anutndo ngulo gumi biyomi oolengo yunowa.

Oni Simoo Bale Bidodo Mbumbuwadodo

⁹ Ndatelo ingonduduga tewato? Anut doongey-imo, noole Yuda onindo oni sowe gidalega dagayelolo oolooteto, bine? Hamoo oolengo kini. No kuli ewonoku ngu, Yuda oni, ko, oni sowe gidalega nguya noolengo bidodo mbumbuwabo wiliyelolo, gosiyelootoni oolooteto. Ngulo Anutndo noolengo bidodo mande yosanggawelo ete.

¹⁰ Anutlo mande ngandilo nakangowonggori. Oni gula gome nenengo ma ooloote. Kini, oni bidodo biyomimo oolootenggo.

¹¹ Ndatelo ngulo, oni gula Anutlo ingondudunidodo nguya kini. Oni gulado Anut nguya kenowelo ma erewetenggo.

¹² Kini, oni bidodo kuli Anut kootu inolo yokolo, ene kuli oni biyomi oolengo temukowonggori. Oni gulado mande damoni metemingga ma tetenggo. Hamoo oolengo gulanangge ma ooloote.

Sam 14:1-3

¹³ Ye mande manggoyemonggo, ngu usembi mele ndindingo biyomi ooleteku ngundilo. Ene mebuyemonggo, mande ebe ganagana

oowooyingga oolengo etenggolo ewonggori. *Sam 5:9*

Ene oni goweyi yombuliyelowelo mande guladilo etenggoku ngu, sile dingeyi biyomi oni yokitoni, kumootenggoku ngundilolo ewonggori. *Sam 140:3*

¹⁴ Ene suwoo suwoo, oni kootuyisina yumooynolo mande biyomi, sanggili mande kowoo ngu nangge manggoyemonggo etoyi tunooteloloote. Ngundo oni kowuli yunootenggolo ewonggori. *Sam 10:7*

¹⁵ Ene sodedonangge oni sungomboya sanggili telo, yudoyi kumootenggo.

¹⁶ Suwoo suwoo, ene oo oowooyingga yombulibaliyolo, ngunonggo kowuli ulungga oni yunootenggo.

¹⁷ Ene oni simoo baledoya nowoondoye goboolo yelo, imakeyingomo oluweloyi damoni, ngu ma ingootenggolo ewonggori. *Ayisaya 59:7-8*

¹⁸ Ene nowoondoyemonggo Anutlo boda ma sosoletenggolo ewonggori. *Sam 36:1*

¹⁹ Noole ingooteto. Oni simoo bale Moseslo mamana mande newendemo oolootenggoku ngu, ene komo mamana mande keyoyi. Ngulo ngu, oni gulado ngandilo ma ewa. No oni nenengo oolengolo ma ewa. Kini, noole mela bidodomo oni simoo bale, noole Anut doongeyimo, mbumbuwadodo oolootetoku ngu, noole ngulo gumi yowato.

²⁰ Ndatelo ngulo, oni ene mamana mande ngu nangge keyolo ngu, ene Anut doongeyimo,

mamana mande ngundo hooloowetoni, nenengo ma tunootewa. Hamoo oolengo kini. Mamana mande ngulo koni ngu, noolengo mbumbuwanayi ngu yeni tunootete.

Oni Ene Yesus Kristus, Ngulo Nowoondoyemo Hamoo Tawangoku Ngu, Asa, Anutndo Oni Nenengolo Ewa

²¹ Ataga, Anutndo oole keda gula oni simoo baleno yootunolo etuyeloote. Ngulo damoni ngandilo. Anutndo enengo doongeyimo, oole oni nenengo oolengo tunooteni, elo ingolo tewolo. Ngungga ngu mamana mande kulimi ngu gome keyoyingo, ngulo ooleyimo kini. Ngu ene sungo oole gulano tunootewolo. Kulimi, Anutlo ingondudu eyingo oni, ngulo oo nakaya, ko, mamana mandeno nguya ngandilo ewonggori.

²² Nga Anutlo damoni nenengongga nga, ngu ngandilo. Oni ene Yesus Kristus, ngulo nowoondoyemo hamoo tewangoku ngu, asa, Anutndo ngu oni nenengo, elo, oowooye gome metemi ewa. Hamoo oolengo, oni gula ene oole sungo guladilo ma tewa.

²³ Kini, noole bidodo mbumbuwadodo telo, Anutlo mande damoni ma keyowooto. Ngundilo ngulo, noole Anutlo ende dulidalinidodoga nguno ma uwato.

²⁴ Ene Anutlo sumangeni ngu, Yesus Kristus ngulo koni, ngundo noole uliyelolo, ko yoyowolo. Ngungga ngu Anutndo noole kingo duwooyunowolo. Ngulo ngu, Anutndo nooledodo oni nenengolo eyunoote.

²⁵ Kulimi, Anutndo Yesusno sunggi yelo ewolo. Yesusndo kumootoni, ko, enengo daloni, ngu wendoni ombulo, ngundo oni enengo nowoon-doyemo hamoo tetenggoku, ngulo mbumbuwa ngu sonowoolo yoyowolo. Yo, hamoo, kulimi, Anutndo oolengo ko telo, oni simoo baledolo mbumbuwa ngulo gumi biyomi sodedo ma yunowolo.

²⁶ Ngundilo ngulo, ene ataga nga ngu, enengombo enengo damoni nenengo ngu gome tunoo oolengo etuyeloote. Ngulo ngu, noole ingooteto. Anut enengombo ngu nenengo oolengo. Ngundilo ngulo, oni simoo bale bidodo Yesuslo nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutndo ngu oni simoo bale nguya oni nenengo gomelo ewa.

²⁷ Ngundilo ngulo, noolengo bingaminayi elo okooweloyi, oole gula ma ooloote. Ndawugado ngu oolega ngu doongoowo? Moseslo mamana mande nga keyolo, ngunonggo noole mete oni nenengo tunootewato? Ngu hamoo oolengo kini. Yesusno nowoondoyemo hamoo teweloyi oolega, ngu nangge noole mete oni nenengo oolengo tunootewato.

²⁸ Noole ngandilo eteto. Oni Yesusno newendemo hamoo teteku ngu, Anutndo oni nenengolo ewa. Yo, hamoo, oni ene mamana mande ngulo ooleni, enengo mande damoni keyooteku, nguno Anutndo ene oni nenengolo ma ewa.

²⁹ Anutga ngu, Yuda onilo Anut nangge, bine; ngundi, oni sowe gidalegalo Anut kini, bine? Hamoo oolengo kini. Anutga ngu oni bidodobolo Anut.

³⁰ Yo, Anut gulanangge ooloote. Ngulo Yuda oni nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutndo oni nenengo gome oolengolo ewa. Oni sowe gidalega nguya ngulo nowoondoyemo hamoo tewanggoku, Anutndo oni nenengo oolengolo ewa.

³¹ Nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga nguno, mamana mande yombuliyowa, bine? Ngundilo nguya kini. Nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga, ngundo mamana mande yanggango teyinolo, yeni dikate.

4

Anutndo Ebarahamdo, Oni Gome Nenengo Oolengolo Ewolo

¹ Ngulo noole ndatelo ewato? Ebaraham ngu noolengo osinayi. Ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo damoningga, ngu etuyelowolo.

² Ene Anutndo Ebarahamndo ko tewoku, ngulo oni nenengo etoni ngu, asa, nguno ngu, Ebarahamndo enengo oowooyi bingami elo okooweloyi, ngu mete. Ene ngu nenengo oolengo kini. Ngu Anut doongeyimo, Ebaraham enengo oowooyi bingami elo okooweloyi, ngu ereremo kini.

³ Anutlo mandeno ngandilo ete.

Ebarahamndo, Anutlo mande ngu ingootoni, hamoo tetoni, ngulo Anutndo ngu kenolo ewolo. Ge oni gome nenengo oolengolo ewolo. *Yenesis 15:6*

⁴ Noole nguno ingooteto. Oni ene ko telo, uliyi yootekungga ngu, sobosobo oni, ngundo

sumange telo yunootelo ma ewato. Kini, ngu kolo uliyi gumi yootenggo.

⁵ Oni gula Anutlo mamana mandelo koyi ma telo, ene Anutlo newendemo hamoo tewaku ngu, Anutndo ngu mande damoninggano nguno weti mbumbuwadodo oningga nguya oni nenengolo ewa. Anutndo ngu nowoondoyemo hamoongga, ngu nangge ingootoni, ngu gome nenengo oolengo tewa. Ngungga ngu, kolo uliyi kini. Ngu Anutlo sumangeni kingo yunoote.

⁶ Dewitndo nguya mande ngandilo ewolo. Anutndo oni nenengo eteku ngu, ngulo oni ene mete oni oni tewa. Anut enengombo oni nenengo etoni, onindo ngundilo ma tetenggo.

⁷ Dewitndo ngu ngandilo nakangolo nguya ewolo. Anutndo oni mbumbuwa damoniye biyomiye ngu kuli andangelo wiliyolo yokoyinowoku, ngulo ene mete oni oni tewanggo.

⁸ Ndatelo ngulo, Anut Oo Bidodo Sembuli Ulungga, ngundo onilo mbumbuwa ngu ingolo, nowoondoyi yunolo, enengo mbumbuwaye ngu kapengo yeyunootoni ngu, ngulo ene mete oni oni tewanggolo ewolo. *Sam 32:1-2*

⁹ Ngu oni oni teweloyiga ngu Anutndo yunowoku ngu, Yuda onilo nangge kini. Ngu oni sowe gidalegalomu nguya. Ngulo mande damoni ngandilo. Ebaraham Anutno newende hamoo tetoni ngu, Anutndo ngu kenolo, oni nenengo oolengolo ewolo.

¹⁰ Ariya, Ebaraham ndatelo oodoni, ngulo Anutndo ene kenolo, ingolo, ene oni gome nenengo oolengolo ewolo. Ene bine, kuli goweyi

yomosiyo lo sunggidodo teyingomo? Kini, ene goweyi ma yomosiyo lo, sunggidodo teyingomo, nguno ene Anutlo newendemo hamoo tetoni, ngulo Anutndo ngu kenolo, ngulo oni gome nenengo oolengolo ewolo.

¹¹ Ebaraham ene goweyimo sunggiga ngu ene goweyimo ma yoyingo ngu naluno, ene Anutlo newendemo hamoo teyingo. Ngu naluno, Anutndo oni gome nenengo oolengolo ewolo. Ngu sunggiga Ebaraham goweyimo teyinowoku ngu, Anutndo oni nenengo ewokungga, ngu yootunowolo. Ngundilo ngulo, oni sowe gidalega nowoondoyemo hamoo tetenggoku nguya, ngu sunggiga goweyemo kini, ngulo osiye koletewolo. Yo, ene nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngudodo nangge Anutndo oni gome nenengolo ete.

¹² Yuda oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Ebaraham newendemo hamoo teyingo ngundilo tewanggoku ngu, ene goweyemo ngu sunggiga ngudodo tetenggoku ngu, ngulo nguya osiye koleteyingo ngu Ebaraham. Ndatelo ngulo, Ebaraham kuli goweyi ma yomosiyo yingo naluno, ene Anutno newendemo hamoo teyingo.

Anutlo Sunggi Mande Elo Gosiyoyingo, Ngu Oni Anutlo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngulomu

¹³ Ngu sunggi mandega elo gosiyoyingongga ngu, Anutndo Ebaraham enengo sowenidodo yunowolo. Ngu mela bidodomo yoweloyimbolo eyingongga, ngu mamana mandenonggo kini. Ebaraham ngu Anutlo mande ngu ingolo, ene gome dowoolo, ngu keyolo, Anutno newendemo hamoo tetoni, ngulo Anutndo Ebarahamdodo,

oni gome nenengo oolengo, elo, ngulo nangge, sunggi mande ngu, elo gosiyowolo.

¹⁴ Ngu ngandilo. Oni ene mete mamana mande nangge keyolo ngu, newendemo hamoo teyingo, ngu kingo oo ngundilo. Ene ngundilo nguya kini.

¹⁵ Anutndo kowuli ulungga oni mamana mande ma keyootenggoku, ngu yunowa. Mamana mande kini ngu, asa, oni mbumbuwaye nguya kini.

¹⁶ Ngundilo ngulo, Anutndo Ebaraham, ko, enengo osisembeni ngudodo sumange yunolo, ngu mande sunggiga, ngu elo gosiyowolo. Ngundilo ngulo, oni ene oo Anutndo elo, sunggi mande elo yunowoku ngu yowelo ngu, ene komo nowoondoye Anutno yelo, ngulo nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene ngu yowanggo. Ngu oo ngu oni mamana mande gome dowootenggoku, ngulomu kini. Oni bidodo Ebaraham newende ngundilo nowoondoyemo hamoo teyingo, Yuda oni, ko, oni sowe gidalega nguya, ngundilo nangge yowanggo. Ebaraham ngu noolengo bidodo nowoondonayimo hamoo teyingo, ngulo sambanayi koletewolo.

¹⁷ Anutlo mandeno, ngandilo nakangolo ewolo. Oni simoo bale oowooyingga mela bidodomo ngulo awaye, nondo ge goyetenolo ewonggori.

17:5

Yenesis

Anutndo mande elo gosiyowolo. Oni mela bidodomo, Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Ebarahamndo newende hamoo teyingo ngundilo tetoyi ngu, asa, Anutndo oni nenengolo ewa. Anutndo mande ngundilo

elo gosiyolo, ene mete oni kumooyingomu yokutuyelootoni, keda oodoyi, ene mete oo ma tunooteyingo ngu negoyelootoni, ngu oo kuli tunooteyingo ngundilo.

¹⁸ Ene Ebaraham, Sera elambalisa ngu, ene kuli dogoni oolengo yewoli. Enengo simoo yomooweloyi naluwo, ngu kuli dagawoliyo. Ngu naluno, Ebaraham simoongo kini, ene Anutndo sunggi mande oo ewoku ngu, ene newendemo hamoo teyingo. Anutndo yeni tunootewalo ingowolo. Ene hamoo ingoyingo ngu, Anutndo simoongo osisembeni oowooyingga inowalo ingowolo. Anutlo mandeno, Anutndo ngundilo ewolo.

Gengo osi sambage oowooyingga oolengo tunootewangolo ewolo. *Yenesis 15:5*

¹⁹ Ebarahamlo moomani ngu namoko onibi kande elaya (100). Baleyi Sera nguya enengo ela elaya kuli dogoni oolengo, goweyali oni kumooyingo ngundilo tewoli. Sera ninggoo oode, dogoni yelo, ngulo ene simoo ma yomoowolo. Ene Ebaraham ngulo ingolo, newendemo hamoo Anutlo ingowokungga, ngu ma yokolo, kiyayi yewolo.

²⁰ Anutndo oo kootusina tunooteweloyimbolo ewoku, ngulo newendemo hamoongga ngu ma yokowolo. Kini, ene newendemo hamoo ngu yanggango ootoolo, ngunonggo Anut bingami okoolo eloluwolo.

²¹ Yo, hamoo, Ebarahamndo, Anutlo mandeni hamoo ingolo, gome dowoowolo. Ngundilo ngulo, Anut ene kuli eyingoku ngundilo, ene mete teweloyi ingoote.

²² Ngulo ngu, Anutndo, Ebarahamlo newendemo hamoongga ngu kenolo, ngulo ene ge oni gome nenengo oolengolo ewolo. *Yenesis 15:6*

²³⁻²⁴ Anutndo enengo mandeno ngandilo ewolo.

Ye oni gome nenengo no doongenemo oolooteng-golo ewolo. *Yenesis*

15:6

Nga mandega nga Ebarahamlo nangge ma ewolo. Kini, ngu noole oni simoo bale bidodo Yesus Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Anutndo melenonggo yokutuwooyingonga, ngulo noole nowoondonayimo hamoo tewatoku ngu, asa, Anutndo nooledodo nguya oni gome nenengo oolengolo ewa.

²⁵ Anutndo Yesus suleyootoni, melako ngano ombulo, oni simoo baledolo mbumbuwa wongooni utoni, ene ngu kowuliye ngulo kumoowolo. Ene Anutndo melenonggo ko yokutuwootoni ootookoowolo. Ngulo ngu, Anutndo ngu Yesus oowooyimonggo nooledodo oni simoo bale nenengolo ete.

5

Anutndo Nooledodo Simoo Bale Nenengolo Ete

¹ Ariya, noole Yesusno nowoondonayimo hamoo tewootoku ngu, ngulo Anutndo nooledodo oni simoo bale gome nenengo oolengolo ete. Ngundilo ngulo, noolengo Oo Bidodo Sembuli, Yesus Kristus, ngundo yoyeni, Anutya nowoondonayi gulanangge sumange tunootewolo.

² Kristusndo nangge noolengo oole yoonenen-gootoni, ngundilo ngulo, noole ataga nga sumang-gangga ngano, sugi sugi oolooteto. Ngulo ngu, noole Yesusno nowoondonayimo hamoo tetoni, noole oni oni telo, ene sobowoolo oodooye, Anut-ndo yoyootoni, noole enengo endemo gome bib-itelo, sugi sugi sumangeno oluwato.

³ Mande gula ngandilo kini. Kowuli nooleno tunootetoni, ngulo nguya oni oni tewato. Ndatelo ngulo, noole kowuli solondodo koolowootetoku naluno yoyeni, yanggango yeteto.

⁴ Oo tewootewoo naluno, noole ngundilo yanggango oodooye ngu, ariya, Anutndo ngu mande damoningga ngu kenolo, ngulo oni oni yunowa. Ngundilo yunootoni ngu, asa, noole Yesus sobowoolo oodooye, ene ombulo, yoy-ootoni, kootusina, noole eneya metemi oluwato.

⁵ Noolendo Yesus sobowootetoku ngu, kingo ma yokowato. Ndatelo ngulo, Anutndo Yuka Kundingiyi noole nowoondonayimo yeni om-buwolo. Ngundo Anutlo sumangeni ulungga oolengo noolengo wendootoni, ombuyingongga ngu etuyelowolo.

⁶ Kulimi, noole mbumbuwadodo oluwootoku naluno, kowulinayi andangeweloyi yanggango-nayi kini. Anutndo kowulinayi ngundilo kenolo, ene Kristus Yesus suleyootoni, ombulo, noolengo kumoolo, ngunonggo ene noole ko uliyelolo yoy-owolo.

⁷ Oni gulado ene oni gome nenengo ngu hooloowelo kumooweloyi, ngu kowuli oolengo, sodedo ma teweloyi. Ene nalu gulanangge nangge, oni gome nenengo oolengo ngu

kingo kumoowa, elo sunggi yetoyi ngu, nalu gidalegano, ngundilo oni ngu hoolooweyelolo, oni gulanangge nanggebo, ene musiyo yolo kumootenggo.

⁸ Anutndo newende ulungga oolengo yunolo, ene Kristus Yesus ngu yeni tunootewolo. Noole mbumbuwadodo oodooye, Yesus Kristus ombulo, ngundo noolengo kumoolo, Anutlo sumange ngu etuyelowolo.

⁹ Enengo dalowo wendootoni, ombulo, ngundo noole sonoyelootoni, noole gome metemi tunootewooto. Ngundilo tetoni, Anutndo nooledodo oni simoo bale gome nenengolo ete. Noole ngulo gome ingootetoku ngu, Kristusndo noolengo mbumbuwanayi ngulo kumoowolo. Ngundilo ngulo, Anutndo noole ngulo kowuli ma yunowa.

¹⁰ Kulimi, noole weti mbumbuwadodo, ngulo noole Anut tanggeyimo ma oluwooto. Ndatelo ngulo, Anut ene kundingiyi oolengo. Ngulo ngu, Anut enengo nangoni yeni, melako ombulo, hoolooweyelolo, noolengo weti mbumbuwa andangelo kumoowolo. Ngundilo ngulo, ngu naluno, noole Anutdodo goboolo siyewooto. Yo, hamoo, Anut enengo nangoni melenonggo ko yokutuwootoni ootookooyingongga, ngulo noole gome ingooteto. Ngulo Anutndo noolengo mbumbuwa teyingoku, noole sugi sugi keda oluweloyi ngu yowato.

¹¹ Ngu nangge kini. Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye Yesus Kristus ngulo konimo, nguno noole yoyootoni, ataga, noole Anutya nowoondonayi goboolo yelo, oni oni teteto.

Adamndo Kumoo Ngu Yeni Tunootetoni, Ene Yesusndo Keda Ngu Yeni Tunootewolo

¹² Ngundilo ngulo, noole ingooteto. Adam ngundo nange kuli mbumbuwa tetoni, ngu mande damoninggano nguno, melako ngano mbumbuwa mande damoningga ngu tunootewolo. Yo, noole oni simoo bale bidodo mbumbuwa, ngundo ngu kumoo yeni tunootewolo. Ngundilo ngulo, noole nguya kumoo damoningga, ngundo gowenayimo sugi sugi ooloote.

¹³ Moseslo mamana mande ma tunooteyingomo, mbumbuwa melako ngano kuli oluwolo. Mamana mande kini ngu, ariya, oni mbumbuwa sungo sungo ma tewelo ingowanggo.

¹⁴ Ene kumoongga ngu, Adamnonggo damoni yelo, ombulo, Moseslo naluno nguya, ngundilo kumoowonggori. Kumoo ngundo oni simoo bale bidodo oolengo yulewonggori. Oni gidalega Adamndo mamana mande ma keyowoku, ngundilo ma teyingo, ene nguya kumoowonggori. Adamndo koletelo kumootoni, ngunonggo damoni yelo, ombulo, ataga nguya kumooteto. Adamndo kumoo ngulo oole etuyelowolo. Ene Kristusndo ngu keda oluweloyiga ngu etuyeloote.

¹⁵ Ene Adamlo mbumbuwa ngu, Anutlo sumangeni ngundilo kini. Hamoo oolengo kini. Oni gulanange mbumbuwanimo, oni oowooyingga kumootenggo. Ene Anutlo sumangeni ulungga oolengo noolengo wendootoni, ombuyingo ngu, nooleno ooloote. Anutlo sumange ngu kingo yunowolo. Ngu sumangeningga yunowoku, nguno kumoo ngu dagalo, Anutndo oni simoo bale oowooyingga oolengo suwoo suwoo, sugi

sugi keda oluweloyi ngu yunowolo.

¹⁶ Ngu oni Adamga ngulo mbumbuwani ooloote. Ene Anutlo sumangeni kingo noole yunooteku ngu, ene sungo guladilo oolengo ooloote. Oni mbumbuwa teyingongga, ngulo gumi oni simoo bale bidodo yunowonggori. Ene Anutlo ayibiyini sumangeyiga ngu, oni simoo bale bidodo mbumbuwaye andangeyunolo kapengo yeyunoote. Ngundilo ngulo, ene mete Anut doongeyimo, oni nenengo tunootewanggo.

¹⁷ Oni gulanangge Adam ngulo mbumbuwa ngulo oni bidodo kumootenggo. Ene oni simoo bale onendo Yesusno nowoondoyemo hamoo telo, ko, ngulo Anutlo sumangeni yoyingo, nguno ngu, Anutndo oni nenengolo ete. Yo, hamoo, Yesusndo ko teyingongga nguno, ngundilo oni simoo bale ngu, ene keda oluweloyi ngulo sobosobo tabango tunootewanggo.

¹⁸ Ngundilo ngulo, noole ngulo ingondudu gome tewato. Adam ngundo nangge mama mande kalongoyingoku ngu, ngu mbumbuwagano nguno, noole oni simoo bale bidodo Anutndo gumi yunootoni oonatewato. Ene oni gula Yesus Kristus, noolengo mbumbuwalo kumooyingongga, ngulo Anutndo nguno ingolo, ene noole oni simoo bale oone nowoondonayimo hamoo tetetoku, ngulo oni nenengo gomelo ete. Nguno noole keda oluwato.

¹⁹ Oni gula oowooyi Adam, ngundo kuli Anutlo manggowo toongooyingo damoni ngu tetoni, nguno oni simoo bale oowooyingga oolengo yoyeni, mbumbuwadodo tunootewolo. Ngundilo nangge, Yesus Kristus, ngundo Anut mande eyin-

goku ngu keyowolo. Ngulo ngu, noole Anut doongeyimo, oni nenengo gome oluweloyi damoni, ngu oni simoo bale oowooyingga bungomo tunootewolo.

²⁰ Ngu Moseslo mamana mandega ngu Anut-nonggo onilo mbumbuwa yootunolo, etuyelowelo ombuwolo. Ene onilo mbumbuwa ulungga tunootetoni, asa, Anutlo sumangeni nga, mbumbuwa dagalo, ulungga oolengo tunooteloolote.

²¹ Mbumbuwa, ngundo kumoo damoni ngu yeni, oni bidodo kumooweloyiga, ngulo sobosobo tunootete. Ngundilo ngulo, ataga Anutlo sumangeni, ngundo noole soboyelootoni, noole oni nenengo tunootelo, nguno sugi sugi keda oluwato. Ngundo ngu suwoo suwoo, sugi sugi keda oluweloyiga, ngu noolengo Yesus Kristus Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo konimo ngunonggo yeni tunootewolo.

6

Noole Kristus Yesusndo Kuli Kumooooto

¹ noole mande ndatelo ewato? Noole bine mete mbumbuwa ko tetooye Anutndo noolengo sumange ulungga yunowa, noole mete ngundilo ewato bine? Hamoo oolengo kini!

² Noolengo ingondudunayi ngu, ene mbumbuwa keyolo, endeyolo, ene kuli kumoowolo. Ngundilo ngulo, noole komo mbumbuwalo damoni, ngu yokowato.

³ Ye nga mandega nga ingoyi! Noole kuli Yesus Kristusdodo gooboongoolo, sono (kundingiyi) sonowoowootowo. Ngu damoninggano, noole bidodo oni gidalega etuyelootetoku ngu, enengo

kumooyingomo, nguno noole Yesus Kristus nguya gooboongoolo, goboolo oolooteto.

⁴ Ngulo sono (kundingiyi) mandeningga, ngundo etuyelooteku, ngu ngandilo. Noolengo ingondudu biyomi, wetinayi, ngu Yesus Kristus nguya goboolo kumootooye meleyelowonggori. Ngundilo nangege, noole ataga keda oluweloyi gomengga ngu, Yesusndo ngundilo yunololoote. Ngulo ngu, noole damoni keda, sugi sugi oluweloyi, ngudodo endeyowato.

Noole Kristus Yesusya Suwoo Suwoo Keda Oluwato

⁵ Ngulo ngu, ataga noole kuli Yesus Kristusno gooboongoolo, noolengo mbumbuwa, ingondudu biyominayi, ngu kuli Kristus kumooyingomo nguno, eneya gooboongoolo kumoowoto. Ataga ngu, Yesus Kristusndo nowoondonayimo mande keda amana gula yunooteku ngu, Yesus Kristus enengombo keda amananggano ootookooyingo ngundilo.

⁶ Noole ingooteto. Yesus Kristus, ngudodo nowoondonayi kulimingga nguya de mombimo sanggawelo udoyi, Kristus Yesusndo kumoowolo. Ngulo damoni ngandilo. Ene mete mbumbuwalo yanggangoni gowenayimo, ngundo ko teloluwoku, ngu andangelo yokowolo. Ngundilo ngulo, ataga noole mbumbuwalo sulena oni telo, ma oluwato.

⁷ Ndatelo ngulo, oni noolengo ingondudu biyominayi kuli kumooyingo ngu, ene mbumbuwalo yanggangoni nooleno ma oluwa.

⁸ Yo, noolengo ingondudu biyomi, weti mbumbuwanayi, Yesus Kristusdodo kuli

kumoowoto. Ngundilo ngulo, noolengo nowoondonayimo hamoo oolengo ngu eneya suwoo suwoo keda oluweloyi, nguno oluwato.

⁹ Noole ingooteto. Yesus Kristus melenonggo ko yokutuwootoni ootookoowolo. Ngundilo ngulo, ene ko ma kumoowa. Yo, hamoo, kumoo ngulo yanggangoni kinitewolo. Kumoo ngundo ene ko yeni, ma kiyayi yewa.

¹⁰ Yesusndo nalu gulanangge noolengo mbumbuwalu kumoowolo. Ngu kumoonggano nguno, ene mbumbuwalu yanggangoni yokowolo. Ene ataga keda oolote. Ariya, Yesus ene Anutdodo keda suwoo suwoo oluweloyi, nguno ootoolo, eweyi bingami okoololote.

¹¹ Ngundilo nangge, yengo ingondudu biyomiye nguno dowoomomoolo oluweloyi, ngu kuli kumoowonggori. Ene kumoo ngulo, ko, mbumbuwa ngulo yanggangoni ko ma ooloteli. Kini, ye Yesus Kristusdodo, gooboongoolo, ootookoolo, keda Anutdodo ootoolo, ngunonggo enengo bingami suwoo suwoo okooyaliyi.

¹² Ariya, yengo goweyemo mbumbuwa, ngundo yengo sobosobo telo soboyelootoni, ma oluwelo. Kini, goweye mbumbuwa biyomingga ma keyowelo.

¹³ Yengo kekandeye, ko, goweye ngulo gumi gide gide ngu bidodo gome sobowooyi. Ye komo yengo goweye yanggangoye, ingonduduye ngu bidodo Anut inoyi. Ndatelo ngulo, Yesus melenonggo ootookoolo, keda ooloteku, ngundilo nangge, ye nguya goweye nowoondoye bidodo Anutno inoya, nguno damoni gome nenengo ngu teyaliyi.

¹⁴ Ngundilo ngulo, mbumbuwadodo ye ma soboyelootoni oluwelo. Ndatelo ngulo, ye Moseslo mamana mande ngu newendemo ma oluwelo. Kini, Moseslo mamana mande, ngundo mbumbuwa ma andangewa. Ene Anutlo sumangeni ayibi, ngundo nangge yengo mbumbuwaye, ngu mete andangeyunowa.

Noole Mande Damoni Nenengo Ngulo Ko Oni Tewato

¹⁵ Ngu ndatelo tewato? Noole Moseslo mamana mande ngu kuli yokolo, noole Anutlo sumange ngu newendemo oolooteto. Ngundilo ngulo, noole mete mbumbuwa tewato, bine? Hamoo oolengo kini.

¹⁶ Ye komo ingoyi! Ye yengo goweye oni gula inolo ngu, asa, ye ngu oningga ngulo ko oni telo, ngulo mandeni nangge keyololuwa. Ngu ngandilo. Ye mbumbuwalo ko oni telo, ngulo mande damoni keyolo oode ngu, asa, ye Setanlo ende biyomimo oololo oluwanggo. Ene ye Anutlo koni teya, ngu keyoya, enengo mandeni ingoya, Anutlo sulena oni teya, enengo doongeyimo, gome nenengo oluwanggo.

¹⁷ Hamoo, kulimi ye mbumbuwalo ko oni telo, ngulo mande damoni keyolo oluwonggo. Nga naluno ngu Anutndo ye yoyolo, enengo mandeni etuyelowoku ngu, ye nowoondoye bidodo Anut inoyi. Ngundilo telo ngu, ye Anutlo bingami okoolo esetewanggo.

¹⁸ Anutndo kuli, yengo mbumbuwanonggo andangeyelolo yoyowolo. Ngundiya teya, ye

yowoolengoya, ataga ye mande damoni gome nenengo ngulo ko oni teya oliyi.

¹⁹ Ye ingonduduye ngu yanggango kini. Ngulo no yeno onilo ingondudu ngu keyolo, ngandilo eteno. Kuli yengo goweye bidodo sugabo mande damoni nguno ko mamana mande tootoongolo, damoni biyomi nguno, mamana mande ulungga toongoolo oluwonggo. Ene ataga ngu, ye komo yengo goweye bidodo tetoyi, oo ngu nangge telo ngu, Anut doongeyimo, damoni gome nenengo ngu nangge telo, yeyi kundingiyi tunooteni.

²⁰ Kulimi yengo ingonduduye mbumbuwalowoolongo telo oluwonggo. Ngu naluno, ye mande damoni gome nenengo, ngulo damonimo ma oluwonggori.

²¹ Asa, mande damoni biyomi tewonggoku, ngulo engge ndatelo tunootewolo, ngulo engge ngu ataga oyumo yolo ingootenggo? Ngu ooga ngulo gumi ngu kumoo damoni nguno ye Anutno yowoko oluwanggo.

²² Ene Anutndo mbumbuwabo gosiyeloyingo, ngunonggo andangeyelolo, ko yoyowolo. Ngundilo telo, yoyolo, enengo sulena oni yoyewolo. Ataga ngulo engge ngu, ye eneya kundingiyi ootoolo oode, kootusina, ye suwoo suwoo sugi sugi keda oluwanggo.

²³ Weti mbumbuwa ngulo gumi ngu kumoo ngu damoni nguno, ye Anut yowokoyi oluwanggo. Nga mandega nga, ngu mbumbuwa ngulo ulini ngundilo. Ene Anutndo Kristus Yesuslo koni, ngunonggo ngu, ene suwoo suwoo keda oluweloyi mande ngu kingo duwoo yunowolo.

7

Kristus Yesusndo, Mamana Mande Ngulo Kowulinimonggo Andangeyellowolo

¹ Ye Kristen konebane, no nga mandega yeno etenoku nga ngu, ye mamana mande gome ingootenggoku, ngulo eteno. Oni keda oolooteku naluno, nguno nangge, ene mamana mandedo soboyeloote.

² Bale kameyi keda oolooteku naluno ngu, mamana mande, ngundo elambalisa damonimo gosiyolootoni oolooteli. Ene bale kameyi kumooteku nalungga nguno ngu, mamana mandega gosiyelolo oolootekungga, ngu toongoowa.

³ Ngulo ngu, ene kameyi keda oodoni, balega ngu ene toongelo, simoo gula yowaku ngu, asa, ngu balega ngundo elambalisalo mande damoni ngu yombuliyooto. Ngu balega ngu bulibali bale, elo ewanggo. Ndatelo ngulo, kameyi ma kumoowolo. Ene kameyi kumootoni ngu, mamana mande ene elambalisalo mande damoningga, ngu toongoowa. Ngundilo ngulo, ene simoo gula yolo, kameyi tewaku ngu, asa, ngu mbumbuwa kini. Ndatelo ngulo, kameyi kuli kumoowolo.

⁴ Ngulo ngu ngandilo. Kristen konebane, ye ngu kuli Yesus Kristus ngu goweyi moondeyimboya gooboongoolo kumoowonggori. Moseslo mamana mande ingondudu biyomi nguya kuli kinitewolo. Ngundo ye ko ma yodowoowa. Ngu oningga Yesus, kuli melenonggo ootookooyingongga, ngundo ye yoyowolo. Nguno ngu, noole Anutlo damoni gome metemi ngu yolo tetooye, engge gome ngu tunootewa.

5 Noole kuli nalunggano nguno ngu, mbumbuwalu ingonduduni newendemo ootoolo, ngundo noole yoyeni, mamana mande toongoolo, ngu ma keyowooto. Ngulo ngu, noole ngu damoni biyominggano nguno ootoolo ngu, asa, noole Setanlo ende biyomimo nguno ooloutooye, Anutndo yoyokootoni oonatewoto.

6 Ene nga naluno, noole mamana mandedo ko ma gosiyelowa. Kini, noole kumootooye ngu, mamana mandega gosiyelooteku, ngu yokowooto. Noole ataga ngu mamana mandega nakangoyingo, ngu ma keyowato. Kini, noole Anutlo mande damoni keda, Yuka Kundingiyimbo nowoondonayimo yeni tunooteteku, ngu tewato.

Moseslo Mamana Mande Ngu Oo Gome Metemi Kundingiyi

7 Ngundilo ngulo, noole ndatelo ewato? Moseslo Mamana mande, ngundo noole yoyeni, mbumbuwa teteto, noole ngundilo ewato, bine? Hamoo oolengo kini. Moseslo mamana mande, ngundo no mbumbuwa ngu ma etunelootoni ngu, no mbumbuwa ma kenolo ingowano. Moseslo mamana mandedo ete. Ge onilo oo ma kenomayingowelo, elo ewolo. Ene mamana mandedo ma etoni ngu, no onilo oo kenomayingoweloyi damoningga, ngu ma ingowano.

8 Ene nga ingondudu biyomingga ngando nowoondonemo mbumbuwa teweloyim noyeni, hahangelo oodoni, ngunonggo mamana mande, ngundo loogu tenunootoni, oo gidalega teweloyi

ngu nowoondonemonggo ngu oo biyomi ngu tewelo hahangeteno. Ene noole mamana mande kini ngu, asa, noolengo mbumbuwanayi nowoondonayimo oolooteku, ngu ma ingowato.

⁹ Kulimi no bodagano, mamana mande ma ingoyingo, ngu naluno keda oluwono. Ene kootusina, Anutlo mamana mande nono ombutoni, ngu naluno, mbumbuwa nguya ootookoolo, ulungga tunootetoni, ngulo ngu, no Setanlo ende biyomimo oolouwelo mande damoni yewonowolo.

¹⁰ Ngundo ngu mamana mandedo Anutno oolouweloyi oole ngu etunelowaku, ngulo ingondudu tetoowe, ene ngundilo kini. No oonateweloyi oole ngu nangge keyoweloyi, ngu nangge etuneloloote.

¹¹ Ndatelo ngulo, mamana mandedo ngu, mbumbuwalo oole erewelo kenootoni, nguno keda oluwalo ganayelootoni, ngulo ngu, mande damoningga ngu, no mamana mandedo Anutno ingootenoku, nuleni kumoowa.

¹² Ngundilo ngulo, noole ingooteto. Anutlo mamana mande ngu enengombo kundingiyi oolooto. Mamana mande ngulo mandeni bidodo nguya kundingiyi, ngu mande gome nenengo oolengo.

¹³ Ariya, mamana mande ngundo tetoni, no oonateweloyi oole nguno oolouteno, bine? Kini, mbumbuwa nowoondonemo oolooteku, ngundo nangge noyeni, oonateweloyi oole ngu keyolo endeyooteno. Yo, mamana mande, ngundo nenengo mbumbuwa ngu biyomi oolengo, ngu tunoo etunelooto.

Nowoondonemo Mbumbuwa Ooloote

¹⁴ Noole ingooteto. Moseslo mamana mande ngu Yuka Kundingiyimonggo Anutlo ingonduduni ngu noole etuyeloote. Ene nowoondone kulimi, ngundo gosinelootoni, no Anutlo ingonduduni ngu ma keyooteno. Kini, mbumbuwa ngundo nodowootoni, no ngundo dowoomomoolo oolooteno.

¹⁵ No oo tetenoku ngulo mande damoni nguya ma ingooteno. No oo tewelo elo gome ingootenoku, ene ngu ma teteno. Ene damoni gula tewelo gome ma ingootenokungga ngu, no yowoolengolo, ngu nangge telolooteno.

¹⁶ Suwoo suwoo oo ma tewanolo, ene ko telolootenoku, Anutlo mamana mandedo etunelootoni, ngundo nenengo biyomi ingootenoku ngu, Anutlo mamana mande ngu oo gome oolengo.

¹⁷ Ene ataga noole ingooteto. No nenen-gombo ngu oo mande damoni biyomingga ngu ma teteno. Kini, mbumbuwa no nowoondonemo oolootekungga, ngundo no noyeni, ngu oo biyomingga ngu teteno.

¹⁸ No ingooteno. No nowoondonemo ngu oo metemi gula ma ooloote. Ngulo ngu, no mande damoni metemi ngu tewelo ingootenoku, ngu no ereremo kini.

¹⁹ Yo, no mande damoni metemi tewelo ingootenoku, ngu damoningga ngu ma teteno. Ene mande damoni biyomi ngu no ma tewanolo ingootenoku, ene no ngu damoni biyomingga ngu teteno.

²⁰ Ariya, no oo mande damoni yokowelo ingootenoku ngu, ko teteno. Ngundilo, ngu, no

nenengombo ngu oo ngu ma teteno. Kini, mbumbuwa oo biyomi nowoondonemo oolooteku, ngundo noyeni, oo ngu teteno.

²¹ No ngundilo oolootenoku, ngu kenowono. Suwoo suwoo no oo damoni gome metemimu tewelo ingootenoku ngu, ene mande biyomi, ngundo nangge nolo nowoondonemo sugi ngundilo oolote.

²² Hamoo, nenengo ingondudune ngu, Anutlo mamana mande ngulo gome oolengo ingooteno.

²³ Ene mamana mande gula nguya gowenemo ingooteno. Ngu mamana mandega, ngundo ngu Anutlo mamana mande, ngundo nolo ingondudunemo ebe udoli ingooteno. Ngu ingondudu biyomingga gowene gumi gidalegano oolooteku, ngundo noyolo, gosinelolo, mbumbuwalo ya biyomimo noyetonu oolooteno.

²⁴⁻²⁵ Ehe! Oni yooge! No komo oni biyomi oolengo! Nolo ingondudune ngu Anut inolo, ngulo mamana mande newendemo yetoowe oluwa. Ene ingondudune kulimimo, ngundo nolo mbumbuwa ngu newendemo ngulo mamana mandeni, ngundo gosinelootoni, ene nguya oolote. Onendo mete nga gowene weti mbumbuwa tewelo ingootenokungga ngulo damoni andangemukolo yomosinelowa? Yesus Kristus Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngu oowooyimo, Anutndu mete ngu andangemukolo yokowa. Ene ngulo ngu, no Anutno yemboongelo, ese ulungga tewano.

*Yesus Kristusndo Mbumbuwanonggo Andan-
geyelolo, Enengo Yuka Kundingiyi Ngu Yunowolo*

¹ Ariya, ngundilo ngulo, noole oni simoo bale Kristus Yesusno nowoondonayimo hamoo telo, eneno woologongolo oodooye ngu, asa, Anutndo nooledodo oni nenengolo ete. Ngulo ngu, ataga Anutndo noolengo mbumbuwanayi andan-geyunolo, kapengo yelo yokoyunowa. Nguno ngu, ene noole bungomo mande gula ko yosang-gawelo, ma ewa.

² Ndatelo ngulo, no ngu Yesus Kristusno nowoondonemo hamoo tetenoku nguno ngu, no Yuka Kundingiyi ngulo mamana mande keyowono. Ngundilo keyootowe, nguno ngu, Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondone yeni, keda tunootewa. Ngundo mbumbuwa ko kumoo ngulo mamana mandeno andangelolo noyowoku, ngulo Setanlo yanggangoni nguno no ko ma oluwano.

³ Ngu ngandilo. Noole ingondudu kulimminga ngu Moseslo mamana mande keyoweloyi yanggangoni kini. Enengo mamana mande, ngundo noole ma yomosiylowa. Ngundilo ngulo, ngu mamana mandega, ngundo mbumbuwa ma andangeyingo, ngulo Anutndo nangge enengombo ngu tewolo. Yo, hamoo, Anut enengombo enengo nangoni gulanangge ngu Yesus Kristus suleyootoni, oni kilalongo oolengo tunootewolo. Enendo nangge ombulo, noolengo mbumbuwa ngu andangewolo. Noole onilo biyominayi ngu, Anutndo Yesus gulanangge ngulo koni ngunonggo andangeyunowolo.

⁴ Ngundilo tetoni ngulo, mamana mande

ngundo damoni nenengo ngu, noolengo endeyoyingomo tunootewa. Ndatelo ngulo, ataga noole ingondudu kulimimo ma endeyooteto. Kini, noole Yuka Kundingiyimbolo ingonduduno endeyooteto.

⁵ Oni ene ingonduduni kulimi ngulo damonimo endeyootenggoku, ngu enengo ingonduduye ngu, ene goweye oo nguno ingolo, nguno nangge nowoondoye yetenggo. Ene oni Yuka Kundingiyi ngulo oo damonimo endeyootenggoku ngu, ene Yuka Kundingiyimbolo oo ngulo ingolo, nguno nangge nowoondoye yetenggo.

⁶ Ene oni ingondudu kulimi, nguno nangge ingolo, endeyowaku ngu, ngu oningga ngu, ene Setanlo oole keyolo, oololo, ngulo ende biyomimo ootoolo, Anut tanggeyimo ma oluwa. Oni ene Yuka Kundingiyi ngulo ingolo, newende nguno yelo, endeyooteku ngu, ene suwoo suwoo keda oluweloyi ngu yolo, ene newende imakeyingo damoningga, nguno oluwa.

⁷ Onilo ingondudu nangge keyolo endeyootenggoku, ngundo Anutya boguwoolo, sanggili tete. Ndatelo ngulo, ene Anutlo mamana mande, ngu ma keyoote. Hamoo, ene ngu tewelo ma ingondudu tewa.

⁸ Oni ene ingondudu kulimimo endeyootenggoku ngu, ngundilo oni ngu, ene Anutndo oo damoni ingooteku ngu, hamoo oolengo ma tewanggo.

⁹ Ene Anutlo Yuka Kundingiyi ye nowoondoyemo ootoolo, ngundo ye soboyelootoni ngu, asa, ngungga ngundo Setanlo yanggangoni toongowolo. Ye ene doongeyimo ma oolootenggo.

Ataga, ye Anutlo Yuka ngundo soboyeloote. Ene oni gula Kristus Yesus ngulo Yukani eneno ma oolooteku ngu, asa, ene Kristus Yesuslo oni kini.

¹⁰ Mbumbuwa ngundo yengo goweye udoni, kootusina, ye Setanlo ende biyomimo oluwanggo. Ene Yesus Kristus ye nowoondoyemo oodoni ngu, asa, ye oni gome nenengo tetoyi, yengo gaboye ngu Anutya sugi sugi keda oluwanggo.

¹¹ Anutndo Yesus Kristus melenonggo ko yokutuwootoni, ootookoolo, keda ooloote. Anutlo Yuka ye nowoondoyemo oodoni ngu, ariya, ye nguya kumoowanggoku, Anutndo gowenayingga nga ko yokutuyelootoni, nguya keda ootookoolo, sugi sugi oluwanggo.

Anutlo Yuka Kundingiyimbo Tetoni, Noole Anutlo Simoongo Tunooteteto

¹² Ariya, ye Kristen konebane, Anutlo Yuka noole nowoondonayimo oolootekulo ngulo noole komo Anutlo Yukani ngulo ingonduduno endeyololuwato. Ngundilo ngulo, noole ingondudu kulimimo, ko ma endeyololuwato.

¹³ Ye ingonduduye kulimimo endeyowanggoku ngu, Anutndo ye yoyokolo, kootu yunolo, Setanlo ende biyomi nguno yoyokootoni oluwanggo. Ene ye yanggango yelo, Yuka Kundingiyi ngulo yanggangoni, ngundo goweye mande damoni biyomi ngu uleyi kumootoni ngu, ariya, ye Anutya keda sugi sugi oluwanggo.

¹⁴ Oni simoo bale ene Anutlo Yuka Kundingiyi ngu keyolo, endeyowanggoku ngu, ngu oni simoo bale ngu, ene Anutlo simoongo telo oluwanggo.

15 Ye Anutndo enengo Yuka Kundingiyi yunowoku, ngundo yoyeni, sulena oni kilalongo ngundilo telo, ye Anutlo ma sosolewanggo. Kini, ye ngu Anutlo Yuka Kundingiyi yowonggoku ngu, ataga ye Anutlo simoongo tetenggo. Ngulo ngu, Yuka Kundingiyi ngulo yanggangoni, ngundo tetoni, ye meno elo, Awa Awane, mete ewanggo.

16 Yuka Kundingiyi ngu enengombo noolengo yuka ngu hoolooweyelolootoni, noole Anutlo simoongo elo, ingolo oluwato.

17 Ariya, noole ataga Anutlo simoongo ootoolo, nguno noole awanayimbo yunowelo sunggi mande elo gosiyoyingo, ngu yowato. Yo, hamoo, noole Yesus Kristusdodo oo ngu yowato. Ene noole eneya ataga Anutlo koni ngulo ogingoyingo koolowoologo, nguno ngu, noole eneya dulidalidodo gome bibiteweloyi musiyi, ngu yowato.

Kootusina, Gome Bibiteweloyi Ngu Sambo Endemo Yowato

18 No ngandilo ingooteno. Ngu naluno, Anutndo enengo dulidalini ulungga kootusina noole etuyeloweloyi ngulo ingolo, melako ngano kowuli ogingoyingo oo bidodo ataga koolowootetoku, ngu ingootooye, oo bobodi nangge tewa.

19 Mela ngalo oo bidodo Anutndo yeyingomu, ngu oo ngundo ootookoolo, doonetelo, Anutkenootoyi, oone ngu enengo simoongo elo, sunggi yetoni, kenoweloyimbolo ngulo soboyelolo oolootenggo.

20 Kuli amana mbumbuwabo koletelo tunooteyingo, oo bidodo mela ngano Anutndo yeyingo ngu, damoni yelo, kumoolo, buwoo

yelo oolootenggo. Ene oo bidodo Anutndo kuli yeyingo ngu, ngundo Anut sobowoolo, ya biyomi buwoo yeweloyi ngunonggo yoyootoni, eme gome tunootewanggo.

²¹ Mela ngalo oo bidodo Anutndo buwoo yeweloyi damonimo yokowa. Nga nalunggano ngano, Anutndo oo teteku, ngunonggo dulidali-dodo Anutlo simoongo nowoondoyemo hamoo teyingo nguya yunowa.

²² Noole ingooteto. Oo bidodo Anutndo yeyingo, ngundo oo ogingoyingo ingolo, ngetolo telo, Anutlo doongedoongoodoongoo telo oolootenggo. Ngundilo telo oodoyi, ombulo, ataga ngano bale simoo yomoowelo ogingoyingo ingootenggoku, ngundilo ingolo, sobowoolo oolootenggo.

²³ Ngu oo ngu nangge kini. Kini, noole Yuka Kundingiyi oo gome gogolo Anutndo noole yunoyingoku nguya noole ogingoyingo ingolo, ngetolo telo oodooye, Anutndo ko yoyolo, enengo simoongo telo, oluweloyi nalungga ngu sobowoolo oolouwato. Ngu nalunggano nguno, mela ngano Anutndo noolengo kumoolo, buwoo yeweloyi damoningga ngu yokolo, gowenayi keda gome yunowa.

²⁴ Anutndo noole mbumbuwa andangelo yokoyunootoni, noole Anutlo nowoondonayimo hamoo teteto. Nguno noole damoni yelo, Anutndo dulidalini ngu yunoweloyimbolo sobowoowato. Ene noole ngu kenolo, ngulo ndatelo mande damoni gula nguya sobowoowato?

²⁵ Ene oo ngu noole ma kenowooto. Noole

ngulo nowoondonayimo hamoo telo, ariya, oo ngulo ingondudu ulungga telo sobowoololuwato.

²⁶ Ngu damoninggano nguno, noole Kristen oni yanggangonayi kini ngu, asa, Yuka Kundingiyi, ngundo hoolooweyelolo, yanggango yunololoote. Nalu gidalegano, noole kowuli oolengo ingolo, yanggangonayi Anutno yemboongeweloyi ngu ma ingootooye, ngu naluno, Yuka Kundingiyimbo hoolooweyelolo Anutno yemboongete.

²⁷ Ngulo ngu, Anutndo ngu onilo nowoondoyega ngu kenolo, ingolo, Yuka Kundingiyimbolo ingonduduningga nguya, ene ingoote. Ndatelo ngulo, Yuka Kundingiyi ngu, ene Anutlo ingonduduni ngu keyolo, ene Anutlo oni simoo bale ngu hoolooweyeloote.

²⁸ Noole ingooteto. Oni nowoondoye Anut hamoo inootenggoku ngu, Anutndo ooleye gome yoonenengolo yunootoni, ngu keyolo hoolooweyeloloote. Ngundilo telo, ene noole negoyelootoni, ngu kongga noolengo elo sunggiga telo yunoyingo ngu yeni, engge tunootewa.

²⁹ Ndatelo ngulo, oni ngu Anutndo kulimi oolengo yeyolo, ingoyingo ngu, Anutndo ngu oni ngu enengo Nangoni Yesuslo damoni ngundilo tunooteyilo ewolo. Kristen oni oowooyingga oodoyi ngu, Kristus Yesusndo ngu enengo baye koleteyingo oluwa.

³⁰ Anutndo kulimi oolengo ingoyingo oni nowoondoyemo hamoomonggo tunootetoyi ngu, nguno Anutndo negoyelowelo logo yewolo. Ngu naluno, oni tunootetoyi ngu, asa, Anutndo oni gome nenengolo ewolo. Ngu oni nguya oni gome nenengo oolengolo eteku, ngu oni

ngu, ene oni gome nenengo Yesuslo dulidali yanggangoyedodo teyi, elo yunowolo. Nguno sugi sugi keda oluweloyi gomengga, ngu ene yunowolo.

Anutno Nowoondoyi, Ngundo Noole Ma Yoyokowa

³¹⁻³² Anut enengombo ko telo, noole hoolooweyelolooteku, ariya, mela ngalo onindo kowuli noole yunootoyi ngu, noole ingowato. Ngu kingo oo ngundilo tetoni, ngulo ngu, noole Anutlo yangganganimo oluwato. Ngulo ngu, Anutndo enengo Nangoni noole hoolooweyelolo yunootoni, me oni biyomi kandeyemo yetoyi, ngundo utolo, ogingoyingo inolo, uleyi kumoowolo. Ngundilo ngulo, noole ingootetoku, ene mete oo bidodo nguya noole kingo yunooteku ngu, noolengo logoyimo yunoote.

³³ Oni Anutndo enengo elo, kuli sunggi yelo eteku ngu, oni gome nenengo oolengo. Ngulo oni onendo ngu yombuliyelowelo mande nooledodo ewa? Ngundilo nguya kini.

³⁴ Onendo oni ene goweye sanggawelo mande ewanggo? Oni gula kini. Ngulo ngu, Kristus Yesus ene kuli kumootoni, Anutndo ko yokutuwootoni ootookoowolo. Ene Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitelo, ngunonggo noole hoolooweyelolo, Anutno yemboongelo ooloote.

³⁵ Ndawugado Kristus Yesus ngulo nowoondoyiningga ngu andangewa? Ene kowuli nooleno tunootetoni bine; ngundi, ogingoyingo yootooye

bine; ngundi, onindo noole yombuliyelootoyi bine; ngundi, noole oowalilo kumootooye bine; ngundi, towikumbalo mbilimbili oodooye bine; ngundi, oo biyomimbo yombuliyelootoni bine; ngundi, noole dugebo yuleyi kumoowato, bine? Ngundilo oo ngu nooleno tunootetoni, nguno Kristus Yesusno nowoondoyi teyingongga ngu andangewa, bine? Hamoo oolengo kini.

³⁶ Hamoo, oo ngundilo ngu nooleno tunootete. Ene ngu Anutlo mandeno nguya ngundilo ete.

Noole gengo simoo bale oolooteto. Ngundilo ngulo, naludodomo yuleyi kumoowelo teteto. Ene noole yeyootoyi, Sipsip ngundilo yuleyi kumooweloyi nanggelo ewolo. *Sam 44:22*

³⁷ Ene ngundilo oo ngulo ma ingowelo. Ene Yesus Kristus, ngundo noolengo nowoondoyi telo yunowolo. Ngulo ngu, ene naludodomo, noole hoolooweyelootoni, noole oo kowuli nooleno tunooteteku, ngu bidodo dagayelolooteto.

³⁸⁻³⁹ Yo, no nowoondonemo hamoo oolengo, oo gula Anutndo noolengo nowoondoyi teteku, ngunonggo andangeyeloweloyi nguya kini. Ngu ngandilo: kumooweloyi; keda oluweloyi ngulo kowulini; ngundi, Anutlo Sambono Oni oowooyi Engel; oo yuka biyomi; oo koletelo tunooteyingoku; ngundi, kootusina tunooteweloyimbolo; Setanlo yanggangoni bidodo; oo Sambono awuno; oo mela newendemo amuno; oo Sambono melako oolootenggoku; ngundo oo bidodo Anutndo noolengo nowoondoyi tetekungga ngu, ngu komo ma andangewa. Anutndo noolengo

nowoondoyiga tetoni yowootomu ngu, Yesus Kristus ngu noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngu oowooyimo yowolo.

9

Polndo Iserel Onilo Newende Kowuli Oolengo Yewolo

¹ No Kristuslo oni. Ngundilo ngulo, no hamoo oolengo eteno. No ebe ganagana nguya ma eteno. Nenengo nowoondonembolo ingondudunemo ngu Yuka Kundingiyi, ngundo ingondudu mandene hooloowetoni, ngunonggo eteno.

² No suwoo suwoo nowoondone kowuli yeteku ngu, ndatelo ngulo, Iserel oni Yesusno nowoondoyemo hamoo ma tewonggori. Ngundilo ngulo, no biyomi ingolo, sendo nguya telolooteno.

³ Ndatelo oole gula oodoni, no nguno nenengo konebane dalo goboolo ngu hoolooweyelootoowe, Yesusno nowoondoyemo hamoo tewanggo? Ene no mete Yuda oni konebane hoolooweyelootoowe, Yesusno nowoondoyemo hamoo teweloyi damonimo nguno ombutoyi ngu, asa, no nenengo nowoondonemo hamoo ngu yokolo, keda oluweloyi nguya yokolo, ende biyomimo uwanoku, nguno no mete hoolooweloyimbolo ingooteno.

⁴ Anutndo Iserel oni simoo bale yoyolo, ene nenengo simoone, elo yoyewolo. Ene Anutlo dulidalinidodo kenowonggori. Ene nguya Anutlo sunggi mandelo gosiyoyingo ngu yowonggori. Ene Anutlo mamana mande, Anutlo yambo

mande teweloyi, ngulo damoni nguya yowonggori. Anutlo mandeno gosiyoyingo, ngu Yuda oni nenengo gula suleyootoni, ngundo ombulo yoyowolo. Ene oo ngu bidodo yunootoni, ene Anutlo ma ingolo, nowoondoyemo hamoo ma tewonggori.

⁵ Kulimi, osi sambaye amuno damoningga, ngu Iserel onilo osi sambaye, ngu oni ngu soweyemonggo Yesus Kristus oni kilalongo tunootewolo. Anutndo ngu oni oo ngu bidodo tabango ooloote. Ngu Anutga ngulo bingami elo, oowooyi suwoo suwoo okoowato. Ngu hamoo oolengo.

Anutndo Ngu Oni Simoo Bale Ngu, Enengo Logo Tewolo

⁶ Ene Anutlo mandeni ngulo noole ngundilo ma ewato. Engge ma tunootewalo ma ewato. Kini, oni Iserel oni kewooloyemo oolootenggoku, ngu Iserel oni oolengo kini.

⁷ Noole ngundilo ma ewato. Ene ngu Ebarahamlo dalo sowe tunootewonggori. Ngundilo ngulo, ene bidodo Ebaraham simoongo oolengolo ewato. Kini, kulimi, Anutndo ngandilo Ebarahamno ewolo.

Ayisak gengo dalo sowengge, ngundo nangge oowooyidodo telo, gengo sowengge tunootewanggolo ewolo. *Yenesis 21:12*

⁸ Ngu ngandilo. Yengo simooye yomootenggoku, ngu ene Anut simoongo kini. Ene simooye gidalega Anutndo mande elo gosiyoyingo, ngulo nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, ngulo ene oowooyedodo telo, ene Ebarahamlo simoongo oolengo tunootewanggo.

⁹ Ngu sunggi mandega ngu Anutndo Ebarahamno elo gosiyoyingo, ngu ngandilo.

Ngu nalungga ngu no kuli sunggi yewonoku, nguno no ombulo, Sera hoolooowetoowe, nangoningga yomoowalo ewolo. *Yenesis 18:10,14*

¹⁰ Ngu nangge kini. Rebeka simoongo sangala elaya yomoowolo. Ngu awayali ngu Ayisak, ngu noolengo sambanayi.

¹¹⁻¹² Ene kuli simoo ma yomooyingomo, oo metemi gula, ko, oo biyomi gula nguya ma tewonggori. Ngu naluno, Anutndo newende yunolo, sunggi mandega ngu nangge keyolo, Rebekaya ngandilo ewolo.

Nangosumooongge sangala usenggemoo oolooteliku ngu, koleteloga, ngundo kootungga ngulo ko oni tewa. Nga mandega nga ngu onilo oo kini, Anut enengombo elo sunggi yeteku, ngundilo tunootewa. *Yenesis 25:23*

¹³ Anutlo mandeno ngandilo ete.

No nenengombo nowoondone Yekob inooteno. Ene no Isooya boguwooteno.* *Malakayi 1:2-3*

¹⁴ Ngulo ngu ndatelo ewato? Anutndo oo ngu nenengo ma wilikowa, bine? Hamoo oolengo kini.

¹⁵ Anutndo Mosesno ewolo. No oni gula sumange teyinowelo elo ngu, asa, no nowoondoyi teyinolo, sumange yolo inootenolo ewolo. *Eksodas 33:19*

---

* **9:13:** Anutlo mande eyingoku, ngundilo tunootewolo. Yekob ngu nangoni kootungga nga.

16 Ngundilo ngulo, oni enengombo newendemonggo ingolo ngu, mete no nenengombo ko yanggango tetenoku, nganonggo Anutlo sumangeni yooteno. Ngundilo ingonduduyega ngu nenengo kini. Anutndo enengo newendemonggo, ko, enengo sumangeni ayibini, ngunonggo oni hoolooweyelolo, ko ma hoolooweyeloweloyi nguya sunggi yete.

17 Anutlo mandeno ete. Anutndo Igip onilo sobosobo ulungga oowooyi Pelo nguya ngandilo ewolo.

No nenengombo ge yootunonggelootowe, tabango tunooteteku, ngulo damoni gulanangge. No nenengo yanggangone ngu geno yootunootowe tunootewa. Ngundilo nange, mela bidodomo, oni simoo bale bidodo nolo oowoone bingaminelo ingowanggo. *Eksodas*

9:16

18 Ngulo ngu, noole ingooteto. Anutndo oni oowooyingga sumange yolo, inowelo elo ngu, yolo inoote. Ene oni gula newende ukingolo, inowelo eteku ngu, ene ngundilo nangege newende ukingoyinoote.

Anutlo Sanggilini, Ko, Anutlo Sumangeni, Ngulo Mandeni

19 Ngungga ngu hamoo tetoni ngu, asa, ndawugalo noolengo biyomi tewootoku ngulo Anutndo noolengo biyominayi ngulo yosanggawelo mande ewa? Ngu ngandilo. Anutndo oo tewelo tetoni ngu, oni gulado ene ma ukingowa.

20 Nondo mande gumi ngandilo eteno. Ene ge oni, ge onendo Anutya manggalu tewa? Anut

enengombo goyetoni, ge eneya mande gumi ma ewelo. Kini, hamoo oolengo kini. Ge kumbe ngundilo. Kumbegado sembulimo mande gula ma ewa. Ge ndatelo, no ngundilo telo noyete?

²¹ Kumbe dowooweloyi oningga, ngundo nogo wande gula yelo, ngundo kumbe elaya dowoowa. Kumbe gula ngu oo kaweloyi dowoowo, kumbe gula gome nakangoyingomu ngu ooloote. Kumbe sembuliga ngulo ingonduduni nangge.

²² Anutndo nguya ngundilo nangge tewa. Anut enengo sanggilini noolengo mbumbuwalu, ngu yeni, tunoo oolengo tunootetoni, nguno ngu, oni simoo bale nguno Anutlo yanggangoni kenolo ingowanggo. Oni bidodo mbumbuwa tetetoku, ngulo gumi ogingoyingo yunoweloyi. Ene oni biyomi tetoyi, ngulo Anutndo gumi sodedo ma yunoote. Kini, suwoo suwoo ene nowoondoyi telo yunolo hoolooweyelooteku, ngu noole oni nenengo tunooteweloyimbolo.

²³ Anutndo oni simoo bale sumange yunowelo elo ngu, enengo dulidalini gome ngu ene tunoo etuyelowa. Anutndo oni nowoondoyemo hamoo teweloyi kuli yoonenengootoni oolootenggoku, ngu oni sumange yunootoni, enengo dulidalini ngu kenowanggo.

²⁴ Noole nguya, Anutndo negoyelowolo. Yo, hamoo, ene Yudalo simoo bale, ko, oni sowe gidalega nguya negoyelowolo.

²⁵ Hoseya Anutlo ingondudu eyingo oni, ngulo oo nakaya nguno ngandilo ete.

Nga oni simoo bale nga ngu nolo oni simoo bale kini, ene nondo yoyewe, nenengo oni tewanggo. Nga oni sowengga nga,

kuli nondo nowoondoyi ma yunoyingo,
ene nondo nowoondone ene yunowanolo
eyingo. *Hoseya 2:23*

²⁶ Ene mande gula ngandilo ewolo.

Nondo kuli yeno, ye nolo oni simoo bale kini,
etoowe ingowonggori. Ngu musiyonggano
nguno nangge, no yeya ewano. Ye Anut
suwoo suwoo keda oolootekungga, ngulo
simoongolo ewano. *Hoseya 1:10*

²⁷ Ayisayando Iserel oniya meno elo ngandilo
ewolo.

Iserel onilo simoongo ngu oowooyingga oolengo
tunootewanggoku, ene Anutndo gidalega
nangge ko yoyowa.

²⁸ Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo
sodedonangge ombulo, oni simoo balelo
mandeye damoniye ngu bidodo wilikoyelowa.
Ngundilo telo, mela ngalo oni simoo bale biyomi
ngulo gumi biyomi yunowalo ewolo. *Ayisaya*

10:22-23

²⁹ Kulimi Ayisayando ngandilo elo ewolo.

Anut Oo Bidodo Sambono, melako ngulo
Sembuli Sembunaye, yanggangoni
ulungga oolengo, ngundo osisambanayi
gidalega yoyokootoni, ma oodoyi, ngu
yoyokootoni ngu, noole Sodom Gomora
endemo oni simoo bale Anutndo bidodo
yutomukoyingo ngundilo. Ngundilo ngulo,
noole Sodom Gomora ende elayaga enengo
oni simoo bale ngundilo tunootewatolo
ewolo. *Ayisaya 1:9*

*Iserel Oni Ngu Damoni Gome Nenengo Oolengo
Ngu Yoweloyimbolo Ko Tewolo*

³⁰ Ngulo noole ndatelo ewato? Oni sowe gidalega ngu, ene mande damoni gome nenengo, Anut doongeyimo tunooteweloyi, ngulo koyi yanggango ma telo erewewonggori. Ene ngundo Yesusno nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene mande damoni gome nenengo ngu yootenggo.

³¹ Iserel oni nguya Anutndo oni nenengo oolengo eweloyimbolo ngulo oole erewewonggori. Ene ngu mamana mande ngulo koyi yanggango telo, ngu gome keyolo endeyowonggo. Ene mamana mande bidodo keyoweloyi, ereremo kini.

³² Ndatelo ngulo? Ngu damoni ngandilo. Ene Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo ngulo damoni, ngu ma keyowonggori. Enengo ingonduduyemonggo mande damoni oowooyingga telo, oni nenengo Anut doongeyimo, tunootewelo oole erewewonggori. Ene Yuda oni Yesusya sanggili telo, ngulo ma ingowonggori. Ngundilo nangge, oni endeyootoyi, digino kendibiye tutuwootoni ukelo, ulo, ngulo sanggili tetenggo.

³³ Anutlo mandeno Anutndo ngandilo ewolo. Ye gome ingoyi! Sayonno (Yuda oni simoo balelo) nondo digi soloyi gula oni kendibiye sangaweloyimbolo yeteno. Oni gula ngulo newendemo hamoo tetoni ngu, ene ngulo oyumo ma yowa.† *Ayisaya 8:14; 28:16*

10

Iserel Oni Simoo Bale Ene Anutlo Damoni Nenengo, Ngu Ma Yowonggori

† 9:33: Ngu digiga ngu Yesus Kristus.

¹ Ye Kristen konebane, nolo nowoondone ngu ngandilo ingolo hahangeteno. Yesusndo ye Iserel onilo mbumbuwaye andangelo, nowoondoyemo ulo, nguno sugi sugi olinilo ngulo yemboongelolooteno.

² Nondo hamoo eteno. Iserel oni simoo bale ene Anutndo mande damoni ngulo koyi yanggango tetenggoku, ene nowoondoyemo ngulo ooleyi Anut doongeyimo, nenengo tunooteweloyi, ngulo ene ma ingootenggo.

³ Yuda oni Anutlo oole nenengo erewelo, ma kenolo, ingootoyi, nguno Anutndo oni gome nenengo, elo eweloyi nguya kini. Ene Anutlo mandega nga ma keyolo, enengo ingonduduye nange keyootenggo.

⁴ Noole ingooteto. Moseslo mamana mande kulimmingga ngu oololo, Yesus Kristusno wenga yokowolo. Yokootoni, ataga ngu, oni Yesuslo mamana mande keda keyowanggo. Ngundilo ngulo, oni simoo bale bidodo Yesus Kristusno nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutndo oni simoo bale gome nenengolo ewa.

Oni Simoo Bale Yesus Kristusno Nowoondoyemo Hamoo Teyi

⁵ Mosesndo ngandilo nakangowolo.

Oni simoo bale ene mete Moseslo mamana mande bidodo keyolo ngu, ene mamana mande nguno sugi sugi oluwanggolo ewolo.

Lewitikas 18:5

⁶ Oni Yesusno nowoondoyemo hamoo tetoni oolootenggoku, ngulo Anutndo oni gome nenengolo ete. Ge nowoondogemonggo nange ma

ewelo. Onendo Sambo endemo oolelo, Yesus Kristus yolo, ombutoni, ngundo hoolooweyelowa?

⁷ Ge nowoondogemo ngundilo ma ewelo. Onendo ene mela newendemo oni kumooyingombolo musiyomo ulo, ngundo Yesus Kristus yolo, ooletoni, ngundo hoolooweyelowa?*

⁸ Mosesndo ngandilo ewolo.

Anutlo mande ge tanggege oolengomo ooloote.

Anutlo mande ngu gengo manggogemo, nowoondogemo nguya oodoni, ngunonggo eteto.

Dutoronomi 30:14

Oni komo bidodo Yesusno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngulo mande damoni, noole oni bidodomo wesiyolo eteto.

⁹ Anutndo geya oo elaya telo ingoote. Gengo manggogebo, Yesus Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngu oowooyi yootunolo, oni simoo baleno elo, ko, Anutndo melenonggo Yesus yokutuwooyingo, ngulo ge nowoondogemo hamoo tetoyi ngu, asa, Anutndo gengo mbumbuwage andangelo yokolo, ko goyowa.

¹⁰ Noole nowoondonayimo hamoo telo oluwatoku, ngulo Anutndo oni simoo bale gome nenengo oolengolo ewa. Yo, hamoo, noolengo manggonayi ngundo Yesusno nowoondonayimo hamoo teyingo ngu, yootunolo etooye, ngulo Anutndo ngu yeyootoni, noole mete eneya sugi sugi oluwato.

¹¹ Anutlo mande nakayano, ngu ngandilo ete.

---

* **10:7:** Yesusndo kuli Sambononggo ombulo, kumoolo, ko melenonggo ootookoolo, ngundo mbumbuwanonggo uliyelolo, noole ko yoyoyingo.

Oni gula ene (Yesusno) newendemo hamoo telo ngu, ene oyumo ma yowalo ewolo. *Ayisaya 28:16*

¹² Anutlo Mande Keda Mesalango ngu oni bidodo, Yuda oni, ko, oni sowe gidalega ngulo oo goboolo. Yesus ngu oni bidodo Sembunaye ulungga. Oni gulado enengo newendemo hamoo tetoni, Anutno menno ewaku ngu, asa, Anutndo sumangenonggo kumana yolo inowa.

¹³ Anutlo mandeno ngandilo nakangowolo.

Ngulo ngu oni simoo bale bidodo, ene Oo Bidodo Sembuli Sembunaye nguno menno eteng-goku ngu, asa, Yesusndo enengo weti mbumbuwaye andangeyunolo, ko yoyolo, enengo nowoondoyemo ulo, eneya sugi sugi oluwanggolo ewolo. *Yowel 2:32*

¹⁴ Ene Yuda oni nowoondoyemo hamoo ma telo, ngulo ene Anut ma negongootenggo. Ngundilo nangge, oni Anutlo Mande Keda Mesalango ma ingolo ngu, asa, ene ndatelo telo, nowoondoyemo hamoo ma tewanggo? Ene Anutlo mande gome etuyeloweloyi oni kini ngu, ene ndatelo telo, Anutlo mande gome ngu ingowanggo?

¹⁵ Anutndo mande wesiyolo etuyeloweloyi oni eneno suleyootoni, ma oolouwaku ngu, ariya, oni ngu ene mande wesiyolo eweloyi yanggangoye kini. Anutlo mandeno ngandilo ewolo.

Anutlo ko oni mayelo, oni simoo baleno Anutlo Mande Keda Mesalango etuyelootenggoku oni ngu metemilo ewolo. *Ayisaya 52:7*

Iserel Oni Ene Mande Keda Mesalango, Ngu Ma Keyootenggo

¹⁶ Ene oni gidalega Mande Keda Mesalango nga ma keyootenggoku, ngulo Ayisayando ngandilo ewolo.

Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, nolo mande nga wesiyolo etooye, ndawu oninggado mandenayi ingolo, ngulo newendemo hamoo tete? Elo ewolo. *Ayisaya 53:1*

¹⁷ Ariya, noole ingooteto. Noole Yesuslo Mande Keda Mesalango nga ingootooye, ngundo nowoondonayi hamoo teyingo ngu yeni tunootewa. Yo, hamoo, noole Kristuslo Mande Keda Mesalango ngu ingolo, nowoondonayi hamoo tewooto.

¹⁸ Nondo ngandilo eteno. Hamoo oolengo, ene mande keda gomengga nga kuli ingowonggo. Anutlo mandeno ngandilo ewolo.

Enengo mandeni ngguyi ngu mela bidodomo toongewolo. Yo, enengo mandeni ngu mela bidodo looguwootoni, oololo, mela wengamo tunootewalo ewolo. *Sam 19:4*

¹⁹ Ene nondo ko eteno. Iserel oni Anutlo mandega nga ma ingootenggo, bine? Kini, ene kuli ingowonggoku, ko, kootu inolo yokowonggo. Ene kuli Moseslo nakayano, ngu Anutndo Iserel oni simoo bale ngulo ewolo.

Nondo oni simoo bale sowe gidalega sungo sungo ngu wiyokolo yoyootoowe, ge ngu yeyomaiyelolo, ye ngulo nowoondoye biyomi yetoni, ngulo boguboguwoowanggo. No oni sowe gidalega ene ingonduduye kini

yoyootoowe, ye ngulo sanggili tewanggolo ewolo. *Dutoronomi 32:21*

²⁰ Ene Ayisayando mande nga ewelo ma sosolewolo.

Oni simoo bale ene no ma erewenelolo neyowonggori. Ene oni gidalegano nolo sumoo ma eyingo, ene no nenengombo ene doongeyemo tunooteyingolo ewolo. *Ayisaya 65:1*

²¹ Ene Iserel onilo Anutga ngundo ngandilo ewolo.

Nalu pelungga oolengo no nga (Iserel) oni simoo bale nga yododowoolootoowe, nga oni sowengga nga (nowoondoyemo hamoo teyi elo negoyelolo oodoowe,) ene mande ngu toongoolo, yokolo, ene mande gumi biyomi ewonggorilo ewolo. *Ayisaya 65:2*

11

Anutndo Iserel Oni Simoo Bale Gidalegalo Sumange Yunowolo

¹ Ngulo no ngandilo eteno. Anutndo enengo Iserel oni simoo bale bidodo andangeyelolo yoyokowo, bine? Ngu hamoo oolengo kini. No nguya Iserel oni. No nguya Ebaraham sembeni Beniyamin ngulo soweni oolootenoku nga. Anutndo no ma kootu nunoote.

²⁻³ Anut enengo oni simoo bale ngu, ene kuli sunggi yeyingo, ene ma yoyokolo oweyelowolo. Ye Anutlo mandeno, Ilayiyalo mandeni kuli kandangelo ingootenggo. Ilayiyando Iserel oni simoo baledoya sanggili telo, Anutno ngandilo yemboongewolo.

Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, onindo gengo ingondudu eyingo oni yuleyi kumoowonggo. Geno woolo yeweloyi digi yawasa nguya tootoongowonggo. No noso nangge geno nowoondonemo hamoo telo, keda oolooteno. Ene no nuleyi kumooweloyimbolo erewenelootenggolo ewolo. *1 King 19:10,14*

⁴ Ene Anutndo Ilayisalo mandeni gumi ewolo.

No oni oowooyingga oolengo (7,000) soleyelootoowe oolootenggo. Ene oomboolo oowooyi Bal, nguno ma boodo oondookelo yemboongetenggolo ewolo. *1 King 19:18*

⁵ Yo, Ilayisa naluno Iserel oni gidalegado Anutlo nowoondoyemo hamoo tewonggori. Ngundilo nangge, ataga nga nalunggano ngano nguya, Iserel oni simoo bale guminggado nowoondoyemo hamoo telo oolootenggo. Ene Anutndo ngu enengo sumangeni ngunonggo oni simoo bale yoyoote.

⁶ Yo, Anutndo enengo sumangeni ngu Iserel onindo koyi tetenggoku, ngunonggo kini. Anut enengo ingonduduni nowoondoyimonggo ngu, sumangengga ngu yunoote. Ene ngundilo kini ngu, Anutlo sumange ngu, hamoo engge kini tunootewa.

⁷ Ngundilo ngulo, noole ndatelo ewato? Nga ooga nga ngu Iserel onindo Anut doongeyimo oni gome nenengo tunooteweloyi damoningga, ngu yoweloyimbolo koyi yanggango tewonggori. Ene ma yowonggori. Anutndo Iserel oni gidalega sunggiyelowolo. Ngundo nangge nowoon-

doeyemo hamoo teweloyi ngu yowonggo. Oni gidalega ngu nowoondoye kuli yanggango yetoni, ngulo ene Anutlo mandeni ma ingowonggori.

⁸ Anutlo mande ngundo ngandilo ewolo.

Anutndo enengo nowoondoye kuli yeni, ukingootoni, kapengo yewolo. Ngundilo tetoni, ene (Anutlo mande damoni oo bidodo ngu) kenolo, ma ingowonggori. Enengo sodeyebo nguya mande damoni nenengo ma ingowonggori. Ene ngundilo oluwonggoku, ombulo, ataga nguya ngundilo oolootenggo. *Dutoronomi 29:4*

⁹ Dewitndo enengo me onilo Anutndo yoyeni kapengoyi, elo ngandilo yemboongewolo.

Enengo oo simbo kayingo naluno, nowoondoye imakeyingo oodoyiga, ge yoyega kapengo yetoyiga, me oni kewooloyemo ulo, yoyoya yuleyi. Ngu ngandilo, sepa bowela ngundilo, ko, nusago yoweloyi mele ngundilo, nguno Anutndo enengo biyomiye, ngulo gumi ngundilo yunowa.

¹⁰ Enengo doongeye ngu ooleli tetoni, ene doongetelo, Anutlo mande damoni ngu ma ingowonggo. Enengo kowuliye ulungga oolengo koolowoolo, ngulo ogingoyingo suwoo suwoo ingolo oluwanggo. *Sam 69:22-23*

Anutndo Oni Sowe Gidalega Nguya Yoyowolo

¹¹ Ngulo nondo ko sumoo eteno. Iserel onindo kuli enengo mbumbuwayemo soletoyi, ngulo Anutndo kootu yunololuwa, bine? Hamoo oolengo kini. Ngulo ngu, Iserel oni Yesusno

nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, ngulo Anutndo Mande Keda Mesalango ngu yolo, oni sowe gidalega yunootoni, ene nowoondoyemo hamoo tetenggo. Yo, Anutndo oni gidalega kumana yunootoni, ngulo Iserel onindo ngu kenomayingoya, ene nguya yowoolengoya, nowoondoye Anut inoyi, elo ngundilo tewa.

¹² Yo, Iserel oni oole gome metemi ngu, ene kuli yokowonggori. Ngundo ngu Anutlo kumana metemi ko enengo mande damoni, ngu oni simoo bale bidodo, kuli yokowonggori. Ngundilo ngulo, ngu Anutlo kumanangga ngu, oni sowe gidalegano tunootewonggori. Ngulo ngu, noole gome ingowato. Iserel oni simoo bale Yesusno nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, Anutlo kumana gome ngu yolo yunootoni, oni sowe gidalega dagayelolo, awuno oolengo yowanggo.

¹³ Ataga nondo oni sowe gidalega, ye mande yunooteno. No ngu Anutlo ko oni (Aposel), ye oni sowe gidalega yengo ko oni. Ngundilo ngulo, no nenengombo ko tetenoku, ngalo oni oni teteno.

¹⁴ Nga kongga nga, no gome tewelo ingooteno. Ye nenengo oni simoo bale Iserel oni yendo Yesusno nowoondoyemo hamoo telo yooteng-goku, ngulo ene nguya ngu kenomayingoya, ngu yowanggo. Ndatelo ngulo, nolo Iserel oni nguya Anutlo nowoondoyemo hamoo teyingo nguno ulo, sugi sugi oluwato.

¹⁵ Ngundilo ngulo, Iserel oni simoo bale Yesuslo Mande Keda Mesalango yokootoyi, ngulo ngu, mela bidodomo oni simoo bale mande gome ngu yootoyi, ngudodo nowoondoye gulanangge yelo oolootenggo. Ngundilo ngulo, Anutndo Iserel

oni simoo bale ko yoyoweloyi, ngu ngandilo. Oni melenonggo ko ootookootenggoku ngundilo tunootewanggo.

¹⁶ Oomanangoyingo koondomo oolooteku ngu bodaga Anutlomu, asa, gumi bidodo koondomo oolooteku nguya, Anutlomu nangge. Ngundilo nangge, de damoni kundingiyi ngu, ngu kambini duwoo nguya kundingiyi tunootewa. Kuli Anutndo Ebaraham ngu yoyingo ngulo soweni Iserel oni, ene nguya Anutlomu nangge.

¹⁷ Anutndo ko kedaga telo, mela doongoolo, yomosiyo, mela yeni, ulumidodo tewolo. Ene ngu kono nguno koono imitoni (Iserel oni), oolelo, engge ulungga enggewonggori. Koono gidalega gome ma oolelo enggewonggori. Ngundilo ngulo, ene gumoolo, oolongooni utoni, ngu musiyomo koono yuwooyi siyakongo ngu (oni sowe gidalega) degunonggo yoyolo, mayelo, ngu musiyomo imitoni, gome oolelo enggewonggori. Ndatelo ngulo, ko mela himimo mela ulumidodo ngulo kono koono koletelo imiyingo ngundilo, gome oolelo enggewonggori.

¹⁸ Ngundilo ngulo, ye oni sowe gidalega ngu koono degunonggo siyakongo ngundilo yoyowonggori. Ngulo ye Anutlo kumana, ngu yeno nangge ombuni. Ene Iserel oni enengo kumana ombuni, elo ma ingowelo. Ngulo ye ingondale teyi! Anut enengombo yanggango ye yunoote. Yengombo yanggango gula ma yootenggo.

¹⁹⁻²¹ Ngundilo ngulo, ye ngandilo ewanggoku ngu, noole Iserel oni musiyomo, Anutlo kono ulo oolooteto. Ngu hamoo. Ene ye ingondale teya oliyi! Anutndo Iserel oni ene nowoondoyemo

hamoo ma telo, ngulo engge ma tetoyi, ngulo andangeyelowolo. Ye nowoondoyemo Yesus oowooyimbolo hamoo tetenggoku, ngulo nangge ye mete oliyi. Ye nguno ingondale teya oliyi! Anutndo Iserel oni nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, ngulo keyoyelowolo. Ngulo ngu, ye nguya ngundilo nowoondoyemo hamoo ma tewang-goku ngu, ye nguya Anutndo ngundilo yunowa.

²² Ngulo ngu, Anutlo ayibiyini ko ngulo wilikoyeloyingo mande yanggangoningga ingootenggoku nga. Oni Anutlo mande damoni ngu yokootenggoku ngu, ngulo Anutndo ene nguya mande gookingo telo yunoote. Anutndo yengo ngu nowoondoyi telo yunooteku, ngu nowoondoyi yunolo nguno ooloote. Kinitetoni ngu, Anutndo ye nguya yoyokolo, oweyelowelo ingoote.

²³ Nalu gulano, Yuda oni damoni yelo, Yesus keyootoyi ngu, ariya, Anutndo ko yoyolo, enengo kono ko yoyewa.

²⁴ Yo, ye oni sowe gidalega, ye koono yuwooyi siyakongomu degunonggo yolo, Anutlo kono imiyingo ngundilo. Yuda oni ngu koono koletelo kono imiyingo, ngu ngundilo. Yuda oni ene nowoondoyemo hamoo Yesusno tewang-goku ngu, ene Anutndo yoyolo, enengo kono ko yeweloyi, ngu kowuli kini.

Anutndo Oni Simoo Bale Bidodo Sumange Yunowolo

²⁵ Kristen konebane, nondo ngandilo ingooteno. Ye nga hamoo mande nga ye kuli ma ingowonggoku, ene ataga ye mande damoni

gome nenengo oolengo tunootewanggo. Iserel oni simoo bale gidalega ngu nowoondoye yanggango yelo, Yesuslo mande sodedo ma keyootenggo. Anutndo Iserel oni nowoondoye yeni kapengo yewonggori. Ndatelo ngulo, oni sowe gidalega Anutndo kuli sunggi yeyingo ngu yoyootoni, nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ngundilo damoningga ngu, Iserel onino oodoni, oololo, nalu wengamo tunootewa. Ngu naluno, Anutndo Iserel oni bidodo yoyeni, Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngulo yoyolo pawa kewooloko uwanggo.

²⁶ Ngu mande damoninggano nguno, Anutndo Iserel oni simoo bale Yesusno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu bidodo yoyowa. Anutlo mandeno ngandilo ete.

Sayon melakonggo (Yuda onino) hoolooweyelow-
eloyi oni tunootewa. Ngu oningga, ngundo
Yekob osisembenimbolo weti mbumbuwa
bidodo andangeyunowelo ombuwa.

²⁷ No eneya mande elo gosiyooteno. No enengo mbumbuwa andangeyunowanolo ewolo. *Ay-
isaya 59:20-21; 27:9*

²⁸ Ene Yuda onindo Yesuslo Mande Keda Mesalango ngu kootu inowonggoku ngu, Anutya longge tewonggo. Ngulo ngu, ye oni sowe gidalega Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo damoninggano nguno utenggoku, ngu hoolooweyeloote. Anutndo Yuda oni simoo bale ngulo gome oolengo ingoote. Ndatelo ngulo, Anutndo enengo osisambaye, newende ulungga yunoyingo ngulo.

²⁹ Yo, Anutlo sumangeni kumana ngulo Anutndo

oni gula negongolo, yowaku ngu, ene kootusina, enengo ingonduduni ma yowoolengowa.

³⁰ Kulimi ye oni sowe gidalega Anutlo mande ngu utolo, oolongoolo yokowonggori. Ene ataga ngu, Iserel oni simoo baledo Yesuslo Mande Keda Mesalango ngu toongoolo yokoyingongga, ngulo ngu, ye oni sowe gidalega, Anutlo sumangeni, ngu yowonggori.

³¹ Ene kuli Yuda oni damoni gome nenengomo ma endeyowonggori. Ngulo ngu, Anutndo oni sowe gidalega sumange yunoote. Ngulo ngu, Yuda onindo ngu kenolo, kenomayingolo, ene nguya nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ene ngundilo tetoyi ngu, asa, Anutndo ene nguya sumange yunowa.

³² Oni simoo bale bidodo Yuda oni, ko, oni sowe gidalega nguya, Anutlo mande damoni ngu ma keyootoyi, ngulo Anutndo yoyeni, ya biyomimo oni ngundilo tewolo. Ndatelo ngulo, Anutndo ngu enengo sumange yolo, oni simoo bale bidodo yunowa.

Anutlo Mande Damoni Ngu Dulidalinidodo

³³ Yo, hamoo oolengo Anutlo sumangeni damoni nguya mela ngalo oo bidodo dagayeloote. Enengo ingonduduni ingoyingoni nguya onilo ingonduduye bidodo dagayelolo, pelungga ndandayingo oolengo. Onindo Anutlo oole oolouweloysi ngu wilikolo, kenoweloysi kini.

³⁴ Kuli, Anutlo mandeno ngandilo ewolo. Yo, onendo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo ingonduduni ngu ingoote? Onendo enengo ingonduduni ene mete Anut inoyingo?

Mela ngalo oni gulado kini, elo ewolo.
Ayisaya 40:13

³⁵ Onendo oo koletelo ene gumimbolo Anut inootoni, enebana oo ngulo gumi wendangelo Anut inowa? Elo ewolo. *Job 41:11*

³⁶ Ngundilo nguya kini. Eneno nangge oo bidodo tunootelo, enengo dulidaliyedodo oolootenggo. Ene oo bidodo Sembuli Sembunaye oolengo. Suwoo suwoo, noole Anut oowooyi bingami okoolo, dulidalini teyinolo oluwato. Ngu hamoo oolengo.

12

Gowenayingga Nga Anut Inolo, Nguno Kundingi Teyinowato

¹ Ariya, ye Kristen konebane, Anutlo sumanjeni suwoo suwoo ye telo yunooteku, ngulo no mande nga elo yokutuyelolo, ngandilo eteno. Ye goweye, moondeye, ingonduduye, nowoondoye, yanggangoye, ootootooye bidodomo, ye komo keda oolootenggoku, nguno Anutno woolo yeya inoyi. Ye komo yengo keda ootootooye, ngu bidodo gome nenengo oolengo eneno yetoyi, ngulo ene oni oni tete. Ye gome ingoyi! Nalu bidodomo, Anutndo ye gome soboyelolo, hooloweyelooteku, ngundilo ngulo, yengo de wooloye ngu, ene inootoyi, ngu metemi.

² Oni mela ngalo mande damoni biyomi keyootenggoku, ngu ye ma keyelowelo. Kini, yengo ingonduduye ngu Anutno yetoyiga, ngundo nowoondoye yowoolengootoningga, damoni keda, ingondudu kedamu nguya yunootoningga oliyi. Ngundilo telo ngu, ye

Anut doongeyimo, ndawuga ngu gome teweloyi ngu ingowango. Yengombo nguya ndatelo mande damoni gome nenengo telo ngu Anutlo ingowango. Mande damoni gome nenengo biyomi kini, oo ngu bidodo Anutndo ngulo gome ingooteku, ngu nange teya oliyi.

Noole Komo Anutndo Sumange Telo, Oo Yunooteku, Ngulo Koni Tewato

³ Anutndo sumange no nunootoni, ngunonggo ye sungomo sungomo eteno. Anutndo ye ingonduduyemo ingonduduga ngu yunowolo. Ngulo logoga ngu ma dagawelo. Logo dagalo awuno, ameno nguya ma tewelo. Kini, Anutndo yengo nowoondoyemo hamoongga ngulo logoga yunooteku, ye komo nguno nange oliyi.

⁴ Noole ingooteto. Noolengo gowenayi ngu gulanangge, ngulo sosi gumi kowookowoo, ene ngulo koye nguya sungo sungo. Ngu bidodo ko gulanangge ma tetenggo.

⁵ Ngundilo nange, noole oni simoo bale bidodo Yesuslo nowoondonayimo hamoo tetetoku ngu, noole Yesus Kristusdodo gowenayi gulanangge. Ngundilo ngulo, noole Kristen oowooyingga ngu bidodo doboogulinayi wata gulanangge oolengo oolooteto. Noolengo ingondudunonggo ngandilo ma ingowato. Noolendo Kristen oni gidalega dagayelootetolo ma ingowato. Kini, noole gowenayi gulanangge.

⁶ Anutndo noole sumange yunolo, ingonduduno ingoweloyingga, ngu sungo sungo guladilo guladilo kingo duwoo noole yunootoni, nguno enengo koni tetetoku nga. Oni gula,

Anutndo enengo mande wesiyolo eweloyi logoga inowoku ngu, oni enengo newende hamoo teyingonga, ngu logono hamoomonggo wesiyolo ewa.

⁷ Ene oni gula ene Kristen oni gidalega hoolooweyelowelo elo, ingolo ngu, ene komo oni Anutlo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu gome hoolooweyeloyi. Ngundilo nangge, oni gula etuyeloyingo oni tewelo elo ngu, ariya, ene komo ngu kongga ngu teya, hamoo mande ngu oni etuyeloni.

⁸ Ngundilo nangge, oni gula ene oni ingonduduye samangaweloyi oni tetoningga ngu, ariya, ene komo ngu kongga ngu nangge gome teni. Oni gula ene oni oo gula yunowelo ingoya ngu, asa, ene komo newende bidodomonggo, oni oo ngu yunoni. Ngundilo nangge, oni gula ko gulalo sobosobo tabango teya ngu, asa, newendemonggo ngu kongga ngulo oni oni teya, ko ngu teni. Oni ene nowoondoyi telo, oni hoolooweyelowelo ngu, asa, ene komo oni oni teya, oni hoolooweyeloni.

Dobooguliye Nowoondoye Telo Yunoweloyi, Ngu Gome Nenengo

⁹ Ye dobooguliye nowoondoyi telo yunoweloyi ngu, ye komo hamoomonggo nowoondoye yunoyi. Ye ebe ganagana elo, ma ganayelowelo. Ye komo mande damoni biyomi bidodo ngu kootu inoya, mande damoni gome nenengo ngu nangge yanggango dowooyi.

¹⁰ Ye komo dobooguliye nowoondoye yunoya, ngunonggo ye sungo sungomo dobooguliye bingamiye sodedo okooyi.

11 Nowoondoye ngu suwoo suwoo Anutlo konimo nangge ingondudu teya, sulekinikini ma tewelo. Anutlo Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoyemo hangetoningga, ngunonggo hoolooweyeloni. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo koni ye gome teyi.

12 Ye gome oni oni teya, doongedoongoodoon-goo teya, Anutndo yeno oo teweloyi ngulo sobowooya oliyi. Ene kowuli gula yeno tunoote-toningga ngu, ye komo Yuka Kundingiyi nguno yanggango dikaya, Anutno nangge oo bidodo yemboongeya, yanggango teyaliyi.

13 Anutlo oni simoo bale oo sitowilo wenonootoyiga ngu, ariya, ye komo hoolooweyeloyi. Ende gidaleganonggo oni yeno mayetoyiga ngu, ye komo gome soboyeloya kawararayeloyi.

14 Oni gidalegado ye yombuliyelootoyiga ngu, ye Anutno yombuliyeloni, elo, ma yemboongewelo. Kini, ye Anutno oningga ngu nowoondoye imakeni, ko, kumana biyomi ma yunowelo eya yemboongeyi.

15 Oni nowoondoye gome oni oni teya oodoyiga ngu, asa, ge nguyaya oni oni teyi. Ngundilo nangge, oni ene sendo sambu tetoyiga ngu, ariya, ge nguyaya nowoondoyi yunoya sendoyi.

16 Ye oni bidodoboya nowoondoye gulanangge teyi. Yengombo yengo oni ululu telo oluweloyi, ngulo ma ingowelo. Ye komo oni oowooye kini nguyaya ko goboolo teyi. Yengombolo nangge ingolo, ngandilo ma ewelo. No nangge no oni ulungga ingondudunedodo, elo ma ewelo.

¹⁷ Ene oni gulado mande damoni biyomi gula yeno tetoningga ngu, ariya, yebana ngu gumi mande damoni biyomi eneno ma tewelo. Kini, ye komo mande damoni gome oni simoo bale doongeyemo metemi nangge teyi.

¹⁸ Ge ebe ulewelo ingondudu ma tewelo. Kini, oole moole tetoningga ngu, asa, ye komo oni bidodoboya nowoondoye goboolo yeya ayibinonggo oliyi.

¹⁹ Ye Kristen dobooguline, no ye nowoondoyi ulungga teteno. Oni sungombo yeno mande damoni biyomi yunootoyiga ngu, asa, yendo eneya gumi yunowelo, ngu ma ingondudu tewelo. Kini, ye komo ngu kowulingga ngu, Anutlo sanggili ngu yokoyi. Anutlo mandeno, ngandilo ete.

Nondo nangge onilo mbumbuwa ngulo gumi wendangewano. Nondo gumi biyomi ulungga wendangelo yunowano. Anut Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, ngundo ngundilo elo ewolo. *Dutoronomi 32:35*

²⁰ Asa, yengo me oningga oowalilo kumootoningga ngu, ye mete oowali inootoyiga neni. Ngundilo nangge, ene sonolo ingootoningga ngu, asa, sono inootoyiga neni. Ye ngundilo tewang-goku ngu, ariya, ene oo biyomi tewoku, ngulo oyumo ulungga yowa.

²¹ Ye mande damoni biyomi ngu yokootoyi, ngundo ye ma dagayelowelo. Kini, yengo mande damoni metemi, ngundo mande damoni biyomingga ngu wongooni uwa.

Noole Komo Mela Ngalo Gabman Sobosobo Oni Ngulo Manggoye Keyowato

¹ Oni simoo bale bidodo mela ngalo sobosobo oni ngu nowoondoyemo oluwanggo. Noole in-gooteto. Mela ngalo sobosobo oni oolootenggoku, ngu enengombo kingo ma tunootetenggo. Kini, ngu sobosobo tabango oni ngu Anut kandeyi-monggo tunootewonggori. Ngundilo ngulo, Anut enengombo mela ngalo sobosobo tabango oni yoyetoni oolootenggo.

² Ngundilo ngulo, Anut enengombo Gabman oni sobosobo melako ngano yeni tunootewonggori. Ariya, ngu oni ngulo manggoye ma keyolo ngu, ene Anutlo mandeni nguya toon-goote. Yo, hamoo, sobosobo oni ngulo mang-gowo ngu toongoolo, keyolo yokolo ngu, asa, oni ngundilo tetenggoku, ngundo gumi kowuli ulungga oolengo yowanggo. Kowuli ngundilo wendangeweloyi ngu, Anutndo elo yunoyingo, ngundilo yunowa.

³ Oni enengo damoni nenengomo ootoolo, sobosobo Gabman onilo mamana mande keyolo ngu, ariya, ene Gabmanlo ma sosolewanggo. Ene oni sobosobo sanggili onilo Gabman ngulo mande ma keyolo ngu, asa, ene sosolelo oluwa. Ge mande damoni gome nenengomu nangge tetooga, ariya, ene ge bingaminggelo okoowa.

⁴ Anutndo Gabman oni ngulo koye ngu, ye hoolooweyeloweloyi ko ngu inowolo. Ye mande damoni biyomi tewanggoku ngu, enengo yang-gangoni, ngundo yengo mande damoniye biy-omingga ngulo ogingoyingoni yunowa. Anut-ndo Gabman sobosobo oni yootunoyeloyingo ngu

onilo biyomiye ngulo gumi etuyeloweloyimbolo yoyewolo.

⁵ Ngundilo ngulo, noole komo enengo mang-gowo keyolo, mandeni yolo keyowato. Ndatelo ngulo, Anutndo ngu mamana mandega ngu nowoondonayimo yewolo. Ngundilo ngulo, noole komo, nowoondonayi ngulo gome ingolo, in-gonduduwoolo manggowo keyowato.

⁶ Noole komo bobeye Takisno yeweloyi ngu, mela ngalo sobosobo oni tabango ngu Anutndo sunggiyelowoku oni, ngu yunowato. Ndatelo ngulo, ene Gabman sobosobo oni ngundo ko yanggango telo, sobowoolo ko tetenggo.

⁷ Ge bobeye Takislo yoweloyi onindo sunggiga elo gunootenggoku, ngu komo bobeye ngundiya yuno. Oni bobeye yoweloyi onino oo bidodo ge bobeye yuno. Ngundilo nangge, ge oni gulano weti moole tetoningga ngu, ngulo sumoo eton-ingga ngu, asa, ge mete wendangeya ino. Yengo manggoye, nowoondoye nguya oni ululu ngulo bingamiye okooyi.

Oni Ene Dobooyi Newende Inooteku Ngu, Ene Mande Gome Keyoote

⁸ Ye weti telo oni gulanonggo oo gula ma yow-elo. Ene noole weti gulanangge ngu suwoo suwoo ooloote. Ngu ngandilo. Oni bidodo ene do-booguliye nowoondoye yunoweloyi damoningga, ngulo weti ulungga ngu nangge olini. Ndatelo ngulo, oni gidalegado, oni gidalega nowoondoye telo yunowanggoku ngu, ene Anutlo mamana mande bidodo keyootenggo.

⁹ Yo, Moseslo mamana mande ngu ngandilo. Ge elambalisa ma yombuliyelowelo. Ge oni ma uleyi kumoowelo. Ge yakaka ma tewelo. Ge oni gulalo oo ma kenomayingowelo. Moseslo mamana mande oolooteku, ngu metemi. Ene nga mamana mande kedaga, ngando mamana mande kulimi ngu bidodo dagayeloote. Ngu ngandilo. Gengombo gengombolo gome ingooteku, ngundilo nangge, oni ge tanggegemo oolootenggoku, ngulo nguya ingo.

¹⁰ Oni ene dobooyi tanggeyimo oolooteku, ngu newende inolo, ngulo ene mande damoni biyomi ma teyinowa. Ngundilo nangge, oni ene dobooyi newende inooteku ngu, ene Anutlo mamana mande hamoo keyoote.

Noole Anut Doongeyimo Nenengo Oolengo Oluwato

¹¹ Noole ingooteto. Yesus ko ombulo, noole yoyoweloyi nalu, ngu namoko oolengo. Ataga ngu nalu wenga namoko tete. Ngundilo ngulo, weleweloyi nalu kini, doongedoongoodoongoo telo, sobowoolo oluweloyi naluni nga. Kulimi noole amana nowoondonayimo hamoo teyingo naluno, Yesusndo yoyoweloyi nalungga ngu yowoko oluwolo. Ene ataga nalungga nga, ngu namoko oolooteku nga.

¹² Yo, noole mela ngano oluweloyi namoko kinitewelo tete. Suwoo oololo kinitetoni, sen-gewelo namoko tetoni, ngu ngandilo. Ngulo ngu, noole suwoolo mande damoni biyomi ngu yokolo, noole Anutlo kondimu me idi sangga yolo, Setanya yanggango ebe ulewato.

¹³ Noole komo Anut doongeyimo gome nenengo endeyowato. Ngundilo ngulo, noole sono biya nelo, ma kapengo yewato. Ngundilo nangge, noole ooleko ooleko bulibali ma endeyolo, ngunonggo mande damoni biyomi gidalega nguya ma tewato. Sanggili telo, nguno ebe utolo, ngunonggo oni gidalegalo koye ngulo ma kenomayingolo oluwato.

¹⁴ Kini, ye komo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye Yesus Kristus ngu yoya, goweyemo woologongootoyiga oni sungombo ye yeyolo, nguno Yesuslo mande damoni nangge kenowanggo. Ngundilo ngulo, ye ingonduduye kulimi ngulo mande damoni ngu kapengo yeyi. Ngundilo telo ngu, asa, yengo mande damoniye biyomi, ngu ko ma tewelo.

14

Noole Kristen Oni Doboonyimbolo Damoni Ma Wilikolo Kenowato

¹ Oni ene newendemo hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngundilo oni ngu, ye yoyoya, Kristen oni simoo baleno ombuya gooboongooyi. Ye ene newende yanggango inoweloyimbolo mande gome ngu eneno etoyiga, gome ingoni. Ye mande oowooyingga nangge bulibali eneno ma ewelo.

² Ene oni gula newendemo hamoo ngu yanggango teteku ngu, ene oo bidodo nemukoote. Ene oni gula newendemo hamoo ngu yanggango kini, ngu ene nusago loogu telo, ma nelo, ene oowali gidalega nangge nete.

³ Oni ene oo bidodo bulibali neteku, ngundo oni nusago oo ma neteku nguya nowoondoye biyomi

ma ingowelo. Ngundilo nangge, oni nusago ma neteku nguya biyomi elo ma ingowelo. Ene oo bidodo bulibali neteku, ngulo ene kootuyisina mande ma elo yumooyinowelo. Ndatelo ngulo, Anutndo ngu oningga nguya kuli yowolo.

⁴ Ge oni gulalo ko oni ngulo koni ma wilikolo ewelo. Ndatelo ngulo, ene enengo sobosobo oningga, ngundo nangge enengo ko oningga ngu wilikolo kenolo ewa. Enengo koni metemi, ngundi, biyomi, bine? Elo wilikowa. Ene hamoo yanggango dikalo, ko tetoni ngu, Oo Bidodo Sembuli ngundo ene mete yeni, yanggango oolengo dikawa.

⁵ Oni gulado Anut doongeyimo, nalu gula ingootoni, kundingiyi nalu ulungga, nalu gidalega dagayeloote. Anut doongeyimo, oni gulado nalu bidodo ngu nalu gulanangge ngundilo Anut bingami okooweloyi ingoote. Oni bidodo enengo nowoondoyemo Anutndo ingondudu yunoyingongga, ngu nangge ingonduduyemo yanggango teya oliyi.

⁶ Oni ene nalu gula ingootoni, nalu gidalega koleteyingo tetoni ngu, ngu oningga ngu, Oo Bidodo Sembuliga ngulo ingoote. Ngundilo nangge, oni ene oo bidodo netekungga ngu, ene Oo Bidodo Sembuli nguno esetelo nete. Yo, oni gulado ene oo bulibali ma neteku ngulo ene Oo Bidodo Sembuli nguno nguya Anutno esetete.

⁷⁻⁸ Noole keda oluweloyi, ko, kumooweloyi ngu noolengomu kini. Noole keda oluwato, bine, ngundi, kumoowato, bine, ngu Oo Bidodo Sembuli Sembunaye nguno nangge ooloote. Keda oluweloyi, ko, kumooweloyimbolo nguya, ngulo

damoni ngu, Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo bingami elo okooweloyi.

⁹ Ngundilo ngulo, Kristus Yesus kumoolo, ko, keda ootookooyingo, ene ngunonggo ngu, oni keda oolootenggoku, ko, oni kumooyingomu nguya ngulo Sembuli oolengo ooloote.

¹⁰ Ndatelo ngulo, ye Kristen dobooye ootootoni, wilikolo, kenowelo mande biyomi ene goweyi sanggawelo ma ewelo. Ye dobooye yumooyinolo kootuyisina mande ma ewelo. Ndatelo ngulo, ye ingootenggo. Kootusina, noolengo bidodo Anut doongeyimo dikatooye, enengombo mande damoninayi wilikoyelowa.

¹¹ Oo Bidodo Sembuli Anut ngulo mandeno ngandilo ete.

No keda ootoolo, ngunonggo hamoo oolengo eteno. Oni bidodo nono boodoo oondookelo, nono yambo mande tewanggo. Oni bidodo manggoyemonggo, no oowoone Anut ngu yootunolo ewanggolo ewolo. *Ayisaya 49:18; 45:23*

¹² Ngundilo ngulo, noolengomo noolengomo Anut doongeyimo dikalo, noolengo damoninayi telo, endeyowootoku, ngu yootunolo, Anutno ewato.

Noole Kristen Doboonyayi Yombuliyowelo Oo Gula Ma Tewato

¹³ Ngundilo ngulo, noole Kristen oni doboogulinyayi ingonduduye ma wilikoyelowato. Ndatelo ngulo, ngu Anutlo koni. Noolengo ingondudunayi ngu komo ngundiya dowoomomooni. Ye oo biyomi gula telo, ngundo Kristen dobooye, ngulo

newendemo hamoo teyingo ngu, ma yombuliyelowelo. Ngundilo telo ngu, asa, ye nguya mbumbuwa tewanggo.

¹⁴ No ingooteno. No Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesu Kristus, nguno nowoondone yetoowe, ngundo etunelootoni, oowali enengombo biyomi ma yewa. Oni gula newendemo ene oowali gulalo loogu tewelo ingooteku ngu, ngu oningga ngundo loogu tewoku, ngu nangge keyoni.

¹⁵ Ngu ngandilo. Gedo oo neteku, ngundo do-booge newende yombuliyooteku, asa, ge nguno ingooteku, ge nowoondoge ebe ino ino teweloyi mande damoni, nguno ma ooloote. Ndatelo ngulo, Kristus Yesusdo ngu doboogega ngu yowelo, ene kuli kumoowolo. Ngundilo ngulo, gengo oowali ngundo dobooge ma yombuliyowelo.

¹⁶ Yengo oo gome ingolo oodoni, ngulo onindo ngu oo nguya mandeni biyomi ma ewanggo.

¹⁷ Anutndo noole Kristen oni ene oowali, sono oo neweloyi nguno ma ingondudu tewelo. Kini, Anutlo damoni ngundo enengo simoo bale soboyelooteku, nguno noole nowoondonayi imakeyingo, gome nenengo endeyoweloyi, ko, oni oni teweloyi nguya Yuka Kundingiyi ngunonggo ombulo, noole hooloweloyimbolo ingoote.

¹⁸ Oni ene Kristus Yesuslo ko oni telo, ngulo koni telo, endeyowaku ngu, asa, Anutndo ngulo gome ingowa. Oni simoo baledo nguya, oni gome oolengolo ewanggo.

¹⁹ Ngundilo ngulo, nalu bidodomo, noole sumange, ayibi mande oo ngulo

damonimo, noole komo ebe hooloowe hooloowe telo, nowoondonayi gulanangge yelo, doboogulinayimboya goboolo oluwato. Nalu bidodomo, ye Kristen dobooguliye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango yunoyi.

²⁰ Ge oowali gidalegalo gome ingolo ngu, Anutlo koni ngu ma yombuliyowelo. Hamoo, oo bidodo ngu oo neweloyi. Ene ye oni gidalega oowalino yoyeyi, mbumbuwa telo, nguno ma wenonowelo. Ngundilo ngulo, dobooge oo ma neteku ngu, asa, ye nguya loogu teyi.

²¹ Ye Kristen dobooguliye nowoondoyemo hamoo ngu ma yombuliyowelo. Ngulo ngu, dobooye nusago songgiwi Wayin, ma netenggoku, nguno ye nguya loogu teyi. Ngundilo telo nguno, mande damoni metemi tewanggo.

²² Gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu yalingo Anutya nangge. Oni ene oo gula ingootoni, oo gome elo newende, ngulo ingooteku, ooga ngundo newende kowuli ma inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete oni oni tewa.

²³ Ene oni gula newendemonggo bulibali ingolo, ngunonggo oowali gula loogu teyingo, ngu newaku ngu, asa, ene Anut doongeyimo, mbumbuwa tewa. Ndatelo ngulo, enengo newendemo hamoo teyingo, ngu nenengo kini.

15

*Noole Kristen Oni Doboogulinayi
Hoolooweyelootooye, Ene Nowoondoyemo Hamoo
Ngu Yanggango Tewanggo*

¹ Noolengo ingondudu nangge, ma keyowato. Kini, noole nowoondonayimo hamoo yanggango, ngundo oni gidalega nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngu hoolooweyelolo, samangayelootooye, nguno ene yanggango dikawanggo.

² Noole Kristen oni doboogulinayi oolootenggoku, ngu mande damoni metemimo hoolooweyelootooye, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango tewanggo.

³ Noole ingooteto. Kristus Yesus ngu enengo ingondudu, ngu ma keyowooto. Kini, Anutlo mande ngundo Yesuslo ngandilo ewolo.

Onindo geya mande biyomi etenggoku, ngundo ombulo, no wilinelowanggolo ewolo. *Sam 69:10*

⁴ Yo, Anutlo mande bidodo kuli nakangoyingo, ngu noolendo kandangelo, ingoweloyimbolo nakangowolo. Ngu mande nakangoyingo ngu, noolengo nowoondonayimo hamoo teyingongga, ngu yanggango yunowa. Noole ngunonggo yanggango dikatooye, Anutlo mande, ngundo oole gome etuyelolootoni, Anutndo kawararayelootoni, noole ene sobowoolo oodooye, ene ombulo yoyowa.

⁵ Anut ngulo damoni, ngundo oni nowoondoye yanggango yunootoni, ngunonggo oni yanggango dikalo, Anutya nowoondoye gulanangge yelo oluwanggo. Enendo hoolooweyelootoni, noole ngunonggo Kristus Yesuslo damoni gome ngu keyolo, ngunonggo ingondudu gulanangge yelo oluwanggo.

⁶ Ngundilo ngulo, yengo nowoondoye, manggoye gulananggemu Anut oowooyi bingami eya

okooyi. Yo, hamoo, Anut noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngu Yesus Kristus ngulo eweyi ngu bingami elo okoowato.

Kristusndo Yuda Oni, Ko, Oni Sowe Gidalega Nguya Hoolooweyelowolo

⁷ Kristusndo kuli noolengo nowoondoyi telo yunowolo. Ngulo ngu, ye bidodo Kristen do-booguliye yoyoya, nowoondoye gulanangge gob-oolo yetoyiga, oni bidodo ngundilo damoni ngu kenolo, Anut bingami elo okoowango.

⁸ No ngandilo eteno. Kristus Yesus ngu kuli Yuda oni ngu hoolooweyelowelo ko oni tunoote-wonggori. Ene ngundilo telo ngu, Anutlo mandeni hamoo ngu yanggango telo yunoote. Nguno Anutndo Yuda oni ngulo osisambayemo sunggi mandega Mesaiyalo elo gosiyoyingo, mande ngu bidodo ataga engge yeni tunootete.*

⁹ Oni sowe gidalega, ngundo ngu Anutlo sumangeni ngu kenoya, ngunonggo Anut bingami okooyi elo, ngulo Anutlo mandeno eteku ngundilo.

Ngundilo ngulo, nondo oowoongge bingamingge oni sowe gidalegano yootunolo ewano. Nondo gengo oowoonggemo yambo utolo, nguno elo, yambo ulewanolo ewolo. *Sam 18:49*

¹⁰ Mosesndo Anutlo mande gula ngandilo ete. Ye oni sowe gidalega, ye enengo Yuda oni sowengga nguya mete oni oni teyilo ewolo. *Dutoronomi 32:43*

---

* **15:8:** Mesaiya oningga, ngu Anutndo ko yoyoweloyi ngulo sunggi mande, elo gosiyolo yunoyingo.

11 Mande gumi gulano nguya ete.

Ye oni sowe gidalega bidodo, ye nguya komo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngu bingami eya okooyi. Oni simoo bale bidodo komo enengo oowooyi ulungga oolengo okooyilo ewolo. *Sam 117:1*

12 Ayisayando nguya Yesuslo ewolo.

Ngu Yesi oningga ngulo sowenimonggo oni gula tunootewa. Ngu oningga, ngundo ootookoolo, oni sowe gidalega nguya soboyelowa. Oni sowe gidale ngu, ene nowoondoyemo hamoo tetoni, Anutndo mande elo gosiyoyingo ngu sobowoolo oluwanggo. Ayisayando ngundilo ewolo. *Ayisaya 11:10*

13 Anut ngu, nowoondonayimo hamoo tetetoku, ngulo Sembuli. Ngulo ngu, noole mete enendo ombulo, yoyoweloyi ngulo sobowoowato. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ulungga, ngundo yoyeni, oni oni teya, ayibi imakeyingo damoni, ngu yeno olini. Ngundilo telo ngu, Yuka Kundingiyi ngulo yanggangoni ngu, ye mete yowanggo. Yesusno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ye Yesus sobowoolo, hahangelo oolootenggoku, ngundo ye nowoondoyemo hangelo ooleloluwa.

Polndo Anutlo Mande Koyi Telo, Ngulo Oni Oni Tewolo

14 Ye Kristen konebane galo, nondo yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ko, yeno damoni gidalega gome tetenggoku kenolo, ngulo nowoondonemo hamoo hangelo ooloote. Ye ngu ingondudu gomemudodo, ngundilo ngulo,

yengombo mete ebe hooloowe hooloowe telo, ingonduduye gome ngu dobooguliye etuyelolo yunowanggo.

¹⁵ Nondo mande gidalega yengo nakangooteno. Ndatelo ngulo, ngundo ngu, ye mete hoolooweyelolo, yanggango yunowa. Ene no nakangoweloyi ngu ma sulinekini yete. Kini, nondo yengo ingondudu ngu yokutuwoowelo nakangooteno. No yeno ko yanggango telo, ingonduduye samangawelo. Ndatelo ngulo, Anutndo enengo koni ngalo no loogunelowolo.

¹⁶ Ngundilo telo, no Kristus Yesuslo ko oni telo oolooteno. No oni sowe gidalega kewooloyemo Anutlo mande gome ngu koyi telo, wesiyolo eteno. Nguno ngu, no oni sowe gidalega ngu yoyolo, Anutno ombuteno. Yuka Kundingiyi, ngundo yoyeni, kundingi oni tewanggo. Ngundilo ootoolo ngu, ene Anutno woolo ngundilo tunootetoyi, Anutndo ngulo gome ingoote.

¹⁷ Ngundilo ngulo, no Kristus Yesusdodo ko telo, no Anutlo koni tetenoku, ngulo oni oni teteno.

¹⁸ No Kristus Yesus ngulo koni, damoni, ngulo mande nangge oni sowe gidalegano elo etuyelowano. No mande oowooyingga ma ewano. Ndatelo ngulo, Kristusndo no hooloowenelolo, yanggango tenunootoni ngu, no komo oni sowe gidalega hoolooweyelootoowe, Anutlo mande gome ngu keyoweloyi ngulo ko teteno.

¹⁹ No mande elo, ko tetenoku ngu, Anut enengo sunggi, ko, damoni sungo gula oolengo onindo ma teweloyim, ngu bidodo Yuka Kundingiyi ngulo yanggangonimonggo tewono. Ngundilo

telo, no Yerusalem ende ngunonggo ko telo, Kristuslo Mande Keda Mesalango ngu mela bidodomo wesiyo, elo yade yade ombulo, Ilirikam melako mayewolo.

²⁰ Yo, nondo ngu ngandilo ingooteno. Oni Kristus oowooyi ma ingoyingo, oni simoo baleno nguno, no Kristus Yesuslo Mande Keda Mesalango ngu wesiyo, elo, nguno ko tewelo ingooteno. No oni gulalo ya osiyi sanganimo nenengo ya ma yewano.

²¹ Kini, Anutlo mandeno eteku ngundilo.

Oni ene kuli Anutlo mandeni ma ingowonggoku ngu, ene nga kenowanggo. Ngundilo nangge, oni ene Anutlo mande ma ingowonggoku ngu, ene komo mande gome oolengo ingowanggolo ewolo. *Ayisaya 52:15*

Pol Ene Rom Oololo, Ngunonggo Speyin Melako Ngudodo Oolouwelo Tewolo

²² Ngundilomu nga kongga ngando nolo oole suwoo suwoo goodoote. Ngundilo tetoni, ngulo no yeno ma oolouteno.

²³ Ataga, no nga melako ngano ende bidodo ngu, ene Yesus oowooyi ingomukootenggo. Ngundilo ngulo, no ko teweloyi musine kini. Ngulo ngu, no mooma oowooyingga yeno oolouwelo gome oolengo ingooteno.

²⁴ Ngulo ngu kootusina, no Speyin melako ooloutenoku naluno nguno, no yeno tunootelo, yeyologo, no ngunonggo oolouwano. No yeya bodaga oode, nowoondone metemi ingootowe,

asa, ye hooloowenelolo, oo gidalega nunolo, noyolo, ombulo, Speyin oole sangako noyokowanggo.

²⁵ Ene ataga ngu, no Yerusalem nguno oololo, Anutlo simoo bale hoolooweyelolo, bobeye yunowelo oolouteno.

²⁶ Ngu ngandilo: Masedoniya, ko, Giris mela ngulo Kristen onindo mande gulanangge elo gosiyolo, Yerusalem Kristen oni simoo bale hoolooweyelowelo, bobeye gooboongoowonggo. Ndatelo ngulo, Yerusalemno Kristen oni simoo bale oowalilo kumootoyi ngulo.

²⁷ Yo, nowoondoye gomemonggo nangge ngundilo tewonggo. Ene Yerusalem Kristen oni simoo baleno wetidodo. Ngundilo ngulo, Yuda Kristen onindo Anutlo Mande Keda Mesalango ngu oni sowe gidalegano wesiyolo elo etuyelowonggori. Ngulo ngu, oni sowe gidalegado enebanangge goweye oo ngundo enengo weti ngu wendangelo hoolooweyelowanggo.

²⁸ Ngundilo ngulo, no bobeye yewonggoku nga, enengo kandeyemo yelo yokolo ngu, asa, no yeno oololo, yeya nalu bodaga oode, ngunonggo Speyin melako oolouwano.

²⁹ No ingooteno. No ye tanggeyemo oolouwano ku ngu, Yesus Kristus ngulo kumana yanggangonidodo nono hangetoni, yeno nguya oolouwano. Ngundilo nangge, yeno nguya ngundilo hangewa.

³⁰ Ye Kristen dobooguline, ye komo noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus Kristus, ngulo ingondudu teyilo ingooteno. Nga mandega nga Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondonayi

yokutuwootoni, ngundilo ngulo, noole Kristen bidodo nowoondonayi gulanangge goboolo yelo oluwato. Ngulo ye komo nolo yanggango telo, hooloowenelolo, Anutno yemboongewanggo.

³¹ Ye oo elaya goboolo yemboongeyi. Ngu ngandilo. Yuda oni gidalega ene Anutlo mande ma ingolo, manggo unggalanggara tetenggoku, ngundo ma nodowooweloyi ngulo yemboongeyi. Ye ngundiya teya, Yerusalem Kristen onino nga bobeyega nga yunolo, ngulo koyi tewanoku, ngulo Anutno yemboongeya hoolooweneloyi.

³² Ngundilo tetoyi, Anutndo mete elo, ingootoni ngu, asa, no oni oni telo, yade oololo, ye tanggeyemo nalu bodaga kengelo, nowoondone metemi ingowano.

³³ Anut ene nowoondoye imakeyingo, ngulo sembuli. Ngundo ye bidodoboya oluwa. Ngu hamoo.

16

Polndo Kristen Dobooguliyi Kambayelowolo

¹ Noolengo Kristen kuwoonayi Pibi ngu, ene Kristen bale gome. Enendo ngu Senikiriya endemo Kristen oni simoo bale ngu hoolooweyelolo, ko teteku ngu.

² Pibi balega ngu Anutno newendemo hamoo teyingo ngu, ye Kristen onindo Oo Bidodo Sembuli oowooyimo, sobowooya kawararangoyi. Ene oo gulalo wenonootoningga ngu, ye komo hoolooweya, oo ngu inoyi. Ndatelo ngulo, ene suwoo suwoo no hooloowenelolo, ko, simoo bale oowooyingga nguya hoolooweyelowolo.

³ Prisila nguya kameyi Akuwila elambalisa ngu noya Kristus Yesuslo koni goboolo tewooto. Ngundilo ngulo, ngu no dobooguline.

⁴ Nowoondoyali hamoo teyingo, ngu yanggango. Ngundilo ngulo, ngu elayaga ngu, no hooloowenelolo, ene nguya kumoowelo meye-woli. Ngundilo ngulo, nondo oni oni ulungga telo, enengo eseteteneno. Ngu nondo nangge, elayaga nguya ese ma teteno. Kini, oni sowe sungomo, Kristen onindo nguya elambalisa ngulo esetetenggo.

⁵ Ye Kristen simoo bale enengo yano gooboon-goolo yambo mande tetenggoku nguya esetelo kambayelooteno.

Ye nolo esetelo, mande etenoku nga, ngu do-boone Epayinitus nguya etoyiga ingoni. Ngu nenengo doboone oolengo. Esiya mela ulungga oolengo nguno, oni simoo bale bidodo nguno oolootenggoku, Epayinitus ngu koletelo Kristen oni tunootewonggori.

⁶ Ye Mariya nguya nolo ese ngu inoyi. Ndatelo ngulo, ene ye kewooloyemo nguno ye hoolooweyelowelo ko yanggango tewonggori.

⁷ Ye nolo dobooguline Andronikas, dobooyi Yuniyas, nguya ese ngu yunoyi. Ngu elayaga ngu noolengo Yuda oni. Ene noya ya biyomimo goboolo uwootowolo. Ene Aposel oni kewooloyemo ene oowooyali gome metemi. Ngu elayaga nguya ene nododo koletelo, Kristusno nowoondoyali hamoo teyingo oluwoliyo.

⁸ Ampliyatus ngu Kristen doboone oolengo. Ngulo nondo enengo gome ingootenoku, ngulo ye nolo ese mande nga nguya inoyi.

⁹ Ye Urubanusno nguya, nolo ese mande nga etungootoyiga kenoni. Ene ngu Kristus Yesuslo konimo ngano, ngu noolengo doboonayi. Nolo ese mande nga ngu, Stekis etoyiga ingoni. Ene nguya nolo doboone oolengo.

¹⁰ Ye nolo ese mande nga Apeles, nguya inoyi. Ene ngu Kristus Yesus ngu hamoo keyoyingo oni oowooyidodo. Ngundilo nangge, ye nolo ese mande nga Aristobulus, simoongolo nguya, enengo yano oni oolootenggoku nguya, Yesuslo ingolo oolootenggoku, ngu nguya yunootoyiga kenoyi.

¹¹ Ye nolo ese mande nga ngu, Herodiyani oni nguya inoyi. Ene ngu noolengo Yuda oni. Ye nolo ese mande nga ngu, Narasisus simoongolo nguya, enengo yano oni nguya Yesuslo ingolo oolootenggoku, ngudodo yunoyi. Ene ngu Oo Bidodo Sembuli Sembunaye nguno oolootenggo.

¹² Ye nolo ese mande nga Trayipina, Trayiposa, ko, Perasis nguya yunoyi. Ngu bale kabusa ngu, ene Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo koni ngulo ko yanggango tetenggo.

¹³ Ye nolo ese mande nga Rupus nguya inoyi. Ene ngu Oo Bidodo Sembuli Sembunaye ngulo ko ulungga oolengo tete. Enengo nemi, ngu no namone ngundilo, ene nguya ese mande inoyi.

¹⁴ Ye nolo ese mande nga oni nguya yunoyi. Aristobulus, Prigon, Hemis, Patolobas, Hemas, ko, Kristen dobooguliye eneya oolootenggoku, nguno nguya eyi.

¹⁵ Ye nolo ese mande nga oni nguya yunoyi. Pilologus, ko, baleyi Yuliya; Neriya, nguya kuwooyi Olimbas, ngundo oni simoo bale

bidodo Anutlo nowoondoyemo hamoo telo, yeya oolootenggoku, ngu nguya yunoyi.

¹⁶ Nalu bidodomo, yambo uleweloyimbolo, Kristen dobooguliye yeyolo ngu, kandeye dowoolo, kambayeloya, oni oni yunoyi. Kristuslo oni simoo bale, goobooyingo bidodomo, ngu bidodo ye ese teyunolo kambayelootenggo.

Oni Gidalegado Kristen Oni Simoo Bale Goo-booyingomo Oodoyi Yombuliyelowonggori

¹⁷ Ye Kristen konebane, no yeno eteno. Oni gidalegado ombulo, Kristen oni simoo bale ngu tootoongooyelolo, yoyeni, boguwoolo, nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yombuliyootenggoku, ngulo ye gome doongeteya, ingondale teyi! Ngundilo oni ngu, ene mande damoni gidalega Anutlo mandeno ma eteku, ngu elo etuyelootenggo. Ye nguya goboolo ma bibitewelo.

¹⁸ Ngundilo oni ngu, ene noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Kristuslo koni ma tetenggo. Kini, ene enengo goweye ingondudu biyomi ngu nangge keyootenggo. Ngundilo telo, ngunonggo ene mande gome oolengo ngu elo, oni mande damoni biyomi ma ingootenggoku, ngu ganaganayelootenggo.

¹⁹ Oni bidodo yengo mande damoni gome Anutlo mande gome ingolo, keyootenggoku ngu ingolo, ene ngulo etoyi, no ingolo, ngulo no oni oni ulungga yengo teteno. Yengo ingonduduye samangawelo mande eteno. Ngundilo ngulo, nondo ngandilo ingootenoku, ngu ye komo oo gome nenengo teweloyi, ngulo damoni nangge teya oliyi. Ye komo oo biyomi gidalega ngulo

damoni, ngulo ingonduduye ukingoya, kapengo yeya yokoya, kootu inoyi. Yo, ye komo mande damoni biyomi bidodo ngu yokoya, sungo yowoko oliyi.

²⁰ Anut ngu nowoondoye imakeyingo, sumange, ayibi, ngulo sembuli oolengo. Nalu bodaga nguno ngu, Anutndo Setan wongoolo, oolongooni keyi damonimo uwa. Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus Kristuslo sumange, ayibini, ngu yeya olini.

Oni Gidalega Pol Hoolooweyingo, Ngundo Rom Oni Simoo Bale Kambayelowolo

²¹ Nolo ko goboolo, Timooti, ngundo yengo esetelo kambayeloote. Nolo dobooguline oowooyi ngu Rusiyas, Yeson, ko, Sosipata, ngu noolengo Yuda oni, ene nguya ye kambayelootenggo.

²² No Talitiyas, nondo Pol manggowoomonggo mande yolo, nga so uyi nga nakangooteno. Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus, ngu oowooyimo, no yeno mande esetelo kambayelooteno.

²³ Gayiyas, ngundo nguya ye kambayeloote. Enendo enengo yano gome sobonelowolo. Ene Anutlo oni simoo bale goobooyingo nguya ngundilo soboyelowolo. Erasitas, ngu ende ngalo beye sobowooyingo oni, ko, doboonayi Kuwootas, ngu elayaga nguya yeno esetelo kambayelooteli.

²⁴ Noolengo Oo Bidodo Sembuli Sembunaye, Yesus Kristus, ngulo ayibi, sumangeni, ngu ye bidodoboya olini. Ngu hamoo.

Noole Komo Anut Oowooyi Bingami Elo Okoowato

²⁵⁻²⁶ Ariya, noole komo Anutlo oowooyi bingami elo okoolo, oni oni tewato. Anutndo Yesus Kristuslo Mande Keda Mesalango, nondo yeno wesiyolo etenoku, ngu yeni, yanggango yewa. Nga mande kombiteyingongga nga, ngu kulimi kombitelo oluwoku, ene ataga ngu, Anutndo yeni, tunoo oolengo tunootete. Anut sugi sugi oolooteku, ngundo enengo mande nenengo kuli enengo ingondudu eyingo onino etoni, ngulo mandeni nakangowolo. Anutndo enengo mande ngu enengo ingondudu eyingo oni yunoyingo, ngulo damoni ngandilo. Nguno enengo mande, damoni oololo, oni simoo bale bidodo melako ngano oolootenggoku, ngundo ingoya, nowoondoye hamoo teya, yowoolengoya, ene keyoyi elo ingootelo ewolo.

²⁷ Anut enengombo nangge ingondudunidodo. Ngundilo ngulo, Yesus Kristus oowooyi, suwoo suwoo dulidalidodo oluwa. Ngulo noole komo enengo oowooyi bingami elo okoololuwato. Ngu hamoo.

Anutlo Sumange Mande Keda
The New Testament in the Karo Dialect of the Rawa
Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Karo long Niugini

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Karo (Rawa) (Rawa)

Dialect: Karo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

7f046ea9-a034-5c64-a5df-39d92fed8ae7